

Izvorni znanstveni rad
UDK: 912.42(497.584 Dubrovnik)“16“
DOI: <https://doi.org/10.21857/yk3jwhr5v9>
Primljeno: 26.3.2017.

DUBROVAČKA KARTOGRAFIJA POTKRAJ 17. STOLJEĆA

STJEPAN ĆOSIĆ I NIKOLA GLAMUZINA

SAŽETAK: Analizira se kontekst nastanka, autorstvo i sadržaj triju kartografsko-geografskih izvora dubrovačke provenijencije. Riječ je o rukopisnim djelima koja su nastala približno u isto vrijeme, potkraj 17. stoljeća, kada dolazi do bitnih promjena u političkoj konstelaciji jugoistočne Europe. Republika nije bila sklona izradi i objavljivanju karata svog teritorija, jer je “lokalno znanje” moglo postati dostupno potencijalnim osvajačima. Stoga u Dubrovniku nije bilo službenih kartografa ni kartografskih radionica. Sadržaj karata s ucrtanim granicama i mnoštvom oikonima ide u prilog tezi da su nastale u vrijeme sklapanja Karlovačkog mira 1699, kada su Dubrovčani vodili diplomatsku borbu s Mlečanima za neprekinutu granicu s Osmanskim Carstvom u zaleđu. Iako dubrovačke karte tehnički neusporedivo zaostaju za tiskanim djelima poznatih suvremenika, prikaz užeg područja Republike i neposrednog zaleđa po nekim je elementima (brojnost oikonima, hidrografska mreža i obalna crta) bolji nego u djelima poznatih kartografa.

Ključne riječi: Dubrovačka Republika, rukopisne karte, Mletačka Republika, kartografija 17. stoljeća, Jugoistočna Europa, Veliki osmanski rat, Sanson, Cantelli, Coronelli, toponimija

Keywords: Dubrovnik Republic, Manuscript Maps, Republic of Venice, Cartography of 17th Century, Southeast Europe, Great Turkish War, Sanson, Cantelli, Coronelli, Toponymy

---

Stjepan Ćosić, redoviti profesor Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb. E-mail: scosic@hrstud.hr

Nikola Glamuzina, izvanredni profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Adresa: Teslina 12, 21000 Split. E-mail: nikola@ffst.hr

---

Uvod

Raznovrsna literatura u kojoj se izravno tematiziraju ili samo dotiču pitanja o dubrovačkoj kartografiji i predmodernim kartama Dubrovačke Republike relativno je opsežna. Uz sintetske preglede razvoja kartografije i kartiranja dubrovačkoga područja, posebno su važni radovi o prvim preglednim kartama iz 18. i početka 19. stoljeća.¹ Dubrovnik je dao dva velika imena hrvatske kartografije ranoga novovjekovlja: Vicka Dimitrija Volčića i Stjepana Gradija. Volčić je djelovao na prijelazu 16. u 17. stoljeće, a Gradi sredinom 17. stoljeća, ali se njihov kartografski rad odvijao u inozemstvu i nije ostavio dubljega traga u samome Gradu.² Kartografijom se bavio i Ruđer Bošković koji je 1755. obavio niz astronomskih i geodetskih mjerenja na Apeninima. Na temelju tih rezultata izrađena je prva egzaktna karta Papinske Države, a tada primijenjena metoda predstavljala je važan korak u napretku kartografije.³

Za poznavanje razvoja kartiranja Republike i kartografije u Dubrovniku u razdoblju o kojemu će ovdje biti riječi (druga polovica i konac 17. stoljeća) bitne su raščlambe karata Nicolasa Sansona (1664), Vincenza Coronellija (1688)

¹ Josip Lučić, »O kartografiji u Dubrovačkoj Republici.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 26 (1988): 125-133; Mirko Marković, »Dubrovnik i Dubrovačka Republika na starim kartama.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 29 (1991): 201-207. O kartama Dubrovačke Republike i djelima dubrovačkih kartografa više podataka ima i u monografiji: Mirko Marković, *Descriptio Croatiae. Hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata*. Zagreb: Naprijed, 1993; Gavro Škrivanić, *Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718. godine*. Beograd: Istarski institut SAN, 1952; Gavro Škrivanić, »Karta Dubrovačke Republike od Mihajla Pešića.« *Istarski časopis* 8 (1958): 255-261; Žarko Muljačić, »Prva moderna geografska karta dubrovačkog područja.« *Naše more* 4-5 (1958): 260-264.

² O Volčiću vidi: Petar Matković, »Vicko Dimitrija Volčić, Dubrovčanin, kartograf XVI vieka.« *Rad JAZU* 130 (1897): 182-188; Josip Luetić, *Pomorci i jedrenjaci republike dubrovačke*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984: 91-94; Mirela Slukan Altić, *Povijesna kartografija - kartografski izvori u povijesnim znanostima*. Samobor: Meridijani, 2003: 128; Drago Novak, *Vicko Dimitrije Volčić (1563-1607) - majstor portulana iz Dubrovnika, katalog izložbe*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2006. O Gradiju vidi: Gavro Škrivanić, »Karta Stijepa Gradića: ilirska pokrajina - Dalmacija iz 1663. godine.« *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 34 (1968): 273-285; Stjepan Krasić, *Stjepan Gradić (1613-1683): život i djelo*. Zagreb: JAZU, 1987.

³ Žarko Dadić, *Ruđer Bošković*. Zagreb: Školska knjiga, 1987: 163-166; *Leksikon Ruđera Boškovića*, ur. Antonijela Bogutovac. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2011: 60-63 s literaturom i reprodukcijom karte.

i Giacoma Cantellija (1689. i 1690. godine), kako zbog njihove kvalitete tako i zbog geopolitičkih okolnosti u kojima su nastale.⁴

U dubrovačkom je slučaju kartografija na specifičan način odražavala odnose političke moći. Nema sumnje da su dubrovački pomorci i trgovci stoljećima posjedovali relevantna kartografska i geografska znanja i da su uspješno koristili karte, izolare, portulane, itinerare i ostala pomagala koja su nabavljali diljem Europe. S druge strane, odavno je uočen stanoviti oprez i zazor dubrovačkih vlasti prema praksi kartiranja svog teritorija. Svjesni opasnosti koja im je prijetila od susjednih sila, sami su Dubrovčani veoma dobro poznavali ozemlje, akvatorij i granice svoje male države (*parva domus*). Osim toga, zbog praktičnih potreba oni su već tijekom 14. i 15. stoljeća sastavili niz zemljišnih knjiga uz koje su bile izrađene i katastarske karte podjele najvećih kopnenih posjeda: Astoreje, Pelješca, Primorja i Konavala.⁵ Međutim, razumljivo je da u trajno delikatnim vanjskopolitičkim okolnostima Republika nije bila sklona rizicima izrade i objavljivanja karata svog teritorija, pri čemu je "lokalno znanje" moglo poslužiti potencijalnim osvajačima. To je i glavni razlog veoma malog broja domaćih, u pravilu rukopisnih karata. S druge strane, dubrovačko su područje, zbog njegova pomorskog, trgovačkog i političkog značenja, mapirali i prezentirali brojni strani kartografi, pa ga nalazimo na svim važnijim srednjovjekovnim portulanima i brojnim kartama Sredozemlja i Jadrana.⁶

U daljnjem tekstu tematizirat ćemo nekoliko geografskih i kartografskih djela dubrovačke provenijencije s kraja 17. stoljeća koja su ostala gotovo neapažena u dosadašnjoj literaturi.⁷ Riječ je o geografskom priručniku Vicka

⁴ Ilija Sindik, »Dubrovačka Republika na kartama XVII. vijeka.« u: *Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetaru o 70-oj godišnjici života prijatelji i učenici*, ur. Vladimir Ćorović i Mirko Deanović. Dubrovnik, 1931: 281-287; Gavro A. Škrivanić, »Koroneljevi podaci Dubrovačkoj Republici i o njegovoj izradi karte Republike.« *Istorijski časopis* 9-10 (1959): 199-203; M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 178-179, 190, 200-211.

⁵ Vidi: Ana Kaznačić-Hrdalo, »Dioba i ubikacija dijelova Slanskog primorja u doba pripojenja Dubrovniku godine 1399.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 17 (1979): 17-47; Josip Lučić, »Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz god. 1336.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU* 18 (1980): 57-89; *Libro Negro del Astarea*, prir. Ante Marinović. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2005; Ante Marinović, *Povijest razvitka srednjovjekovnog dubrovačkog zemljišnika*. Split: Književni krug 2013.

⁶ Vidi u: *Monumenta cartographica Jugoslaviae, 2. Srednjovjekovne karte*, prir. Gavro Škrivanić. Beograd: Narodna knjiga, 1979.

⁷ Dio ovog gradiva spominje se u radu: Stjepan Ćosić, »Mavro Orbini i raskol dubrovačkoga patricijata.« *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 43 (2011): 35-54.

Marije Volantija iz godine 1694, o trima kartama Dubrovačke Republike i širokog zaleđa, i o četiri nepotpisane i nedatirane karte Dubrovačke Republike uvezane u prijepis knjige “Kraljevstvo Slavena” Mavra Orbinija. Kontekstualizacijom ovih kartografsko-geografskih djela osvjetlit ćemo stanje dubrovačke kartografije potkraj 17. stoljeća, kao i položaj Dubrovnika u onodobnim geopolitičkim odnosima. Također, ovo gradivo pruža nam i uvid u to kako je dubrovačka elita, u koju su posredno spadali i državni službenici - najvjerojatiji autori i korisnici karata - potkraj 17. stoljeća percipirala europski kontinent, svoju državu i njezino neposredno zaleđe.

Motive i svrhu nastanka ovih kartografskih izvora protumačit ćemo u širem povijesnom kontekstu, a ukazat ćemo i na krug njihovih tvoraca. Način izrade i karakteristike karata kritički ćemo usporediti s onodobnom geografskom i kartografskom praksom. Napokon, sadržaj priručnika i karata analizirat ćemo s obzirom na količinu i točnost pojedinih kartografskih elemenata i geografskog inventara.

Dubrovačka kartografska praksa u kontekstu druge polovice 17. stoljeća

Tri dubrovačka kartografsko-geografska vrela nastala su približno u isto vrijeme, potkraj 17. stoljeća, pred kraj ili neposredno nakon Velikog rata (1683-1699), kada dolazi do bitnih promjena na političkoj karti jugoistočne Europe.

Prvi je izvor nenaslovljeni rukopis priručnika o geografiji Europe iz 1694. Svezak malog formata sadrži 81 stranicu. Na prvom listu naknadno je upisano: *Manuscripto originale inedito di Vincenzo Maria Volanti Raguseo*. Na drugom listu, koji je prije uvezivanja sveščića očito bio naslovni, izvorno je zapisano latinsko ime i datacija: *Vicenty Mariæ Volanti 1694*. To nas upućuje na prvog vlasnika i mogućeg autora priručnika, službenika Republike i pripadnika ugledne dubrovačke bratovštine antunina Vicka Mariju Volantija.⁸ Riječ je o djelu deskriptivne naravi u kojem se prezentira veliki broj topografskih podataka o odabranim, odnosno, kako autor kaže, “najvažnijim zemljama” (*paesi principali*) europskog kontinenta. Tekst je pisan talijanskim jezikom, finim i čitljivim rukopisom, a popraćen je s četiri presavijene geografske karte nazvane po zemljama koje prikazuju: Španjolska (*Spagna*), Francuska (*Francia*), Italija (*L'Italia*) i Njemačka (*Germania*).

⁸ Rukopis u obliku tvrdoukoričene knjižice formata 140 mm x 195 mm čuva se u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku u sklopu Biblioteke Bizaro, sig. 41-D. a. 41.

Drugi izvor predstavljaju tri karte koje se čuvaju u dubrovačkom Pomorskom muzeju (PM1, dimenzije: 34,2 x 22,5 cm; PM2, dimenzije: 34,2 x 27,5 cm i PM3, dimenzije: 34,2 x 25,8 cm).⁹ Prve dvije obuhvaćaju jadransku obalu od Krke do otoka Sazana (PM1) i Krfa (PM2), s Dubrovačkom Republikom u središtu. Na objema je obuhvaćeno i široko zaleđe s porječjima Neretve, Bosne, Save, Drave, Dunava, Drine, Ibra, Morave, Bojane i Drima i na obje su gusto ucrtani toponimi, uglavnom na području Dubrovačke Republike, priobalja i šire okolice, dok im se prema daljoj unutrašnjosti broj naglo smanjuje. Karte su zalijepljene za korice kartografske zbirke, svojevrsnog atlasa pod naslovom *Carte geografiche de Guglielmo Sansone geografo del re christianissimo - Giac. Canteli da Vignola, Roma 1683.* s ex librisom Vicka Nikolinog Vodopića. Uz dvije rukopisne, u ovoj se zbirci nalazi još 16 tiskanih karata Guglielma Sansonea (11), Giacoma Cantellija (3) i Nicolasa Sansona (2), sve iz druge polovice 17. stoljeća.¹⁰ Treća karta (PM3) na volantnom listu također prikazuje Dubrovačku Republiku, ali s nešto užim područjem jadranske obale (od Makarske do Valone) i hercegovačko-crnogorskim zaleđem (do Nikšića) s tokovima Neretve, Trebišnjice i Morače. Kao i na prve dvije karte, i na ovoj su toponimi znatno gušći u granicama Republike i bliže okolice. Autori ovih karata nisu zabilježeni, kao ni točna godina njihove izrade. Sudeći po rukopisu, grafiji i pojedinim kartografskim elementima, možemo pretpostaviti da su sve tri karte nastale u isto vrijeme kad i Volantijevo djelo, to jest potkraj 17. stoljeća.

Treći izvor čine četiri karte, višestruko presavijene i uvezane u svezak djelomičnog prijepisa Orbinijeva “Kraljevstva Slavena”.¹¹ Osim što prijepis možemo datirati na sam kraj 17. stoljeća, sadržaj karata sugerira nam da i one

⁹ DUM PM 171 i DUM PM 155, Dubrovački muzeji Dubrovnik, Pomorski muzej.

¹⁰ Vicko Nikolin Vodopić (1788-1854), dubrovački posjednik, izdanak starog antuninskog roda.

¹¹ Glasovito djelo dubrovačkog benediktinca Mavra Orbinija objavljeno je u Pesaru 1601. pod naslovom *Il Regno degli Slavi*, te se ubrzo, zbog citiranja nepoćudnih autora, našlo na *indexu*. Zbog toga je često prepisivano. Ovaj djelomični prijepis nosi naslov: *Memorie scarse di Ragusa Cavate dell' Istoria celebre Di Don Mauro Orbini Raguseo Abbate Melitense in cui si vede la sua origine, la guerre che fece, il progresso del suo dominio, i nomi degli antichi Re Di Rascia, Bosna, Croazia, Servia, Zenta, Chelmo*. Kako se ističe u naslovu, prijepis je “osiromašen”, ne obuhvaća posvetu ni čitav prvi dio knjige, osim poglavlja o Dubrovniku. Slijede također djelomičan Orbinijev prijevod Kronike Popa Dukljanina i odlomci trećeg dijela knjige, bez poglavlja o Bugarskoj. Rukopis završava popisom dalmatinskih kraljeva iz drugog dijela knjige. Na početku prijepisa navedena su imena citiranih autora iz izvornika, a dodano je i neprecizno kazalo osoba i pojmova. Očito je da se prepisivač trudio izdvojiti one dijelove “Kraljevstva Slavena” koji se izravno ili posredno tiču povijesti Dubrovnika i njegova bližeg zaleđa. Vidi: *Memoriae*, serija 21.1, br. 1, Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD).

potječu iz istog vremena. Na svim kartama prikazan je teritorij Dubrovačke Republike s više ili manje podataka o okolnom priobalju i neposrednom zaleđu. Na prvoj karti prikazan je širi pojas uzmorja od Trogira do Krfa, te Dubrovačka Republika s gustom mrežom toponima koja se proteže i na Poneretavlje, Hercegovinu i Zetu (KS1, dimenzije: 34,5 x 26 cm). Druga karta obuhvaća isti uzvorski pojas s manjim brojem obalnih i otočkih toponima, bez toponima u zaleđu, ali s ucrtanim tokovima Krke, Cetine, Neretve, Trebišnjice, Bojane i Drima (KS2, dimenzije: 35,3 x 27 cm). Treća karta sastoji se od dva lista: na prvome je prikazan veći sjeverozapadni (KS3/I, dimenzije: 34 x 27 cm), a na drugome manji jugoistočni dio Dubrovačke Republike s Bokom kotorskom i zaleđem, Ponere-tavljem, Hercegovinom i Zetom (KS3/II, dimenzije: 34,5 x 26 cm).

Motive za nastanak ovih kartografskih izvora zacijelo trebamo tražiti u kompleksnim vanjskopolitičkim okolnostima i problemima u kojima se Dubrovačka Republika našla neposredno prije i u vrijeme sklapanja mira u Srijemskim Karlovcima 1699. Iz razumljivih razloga Dubrovnik nije bio uključen u sastav Svete lige i rat protiv Osmanlija, ali mu saveznici nisu zajamčili neutralnost pa je sudbina Republike bila krajnje neizvjesna.¹² Zbog toga se Senat, potaknut pobjedom kršćanskih snaga pod Bečom 1683, nastojao i formalno prikloniti Habsburgovcima, u kojima je vidio novu, sebi sklonu silu u Podunavlju i na Balkanu. Dakako, kontakti s Bečom odvijali su se u tajnosti, jer su Dubrovčani, osim od Osmanlija, opravdano strepili i od reakcije Mlečana, koji su se 1684. priključili Svetoj ligi s ambicijama širenja u dalmatinsko zaleđe, Bosnu i Hercegovinu, ali i Albaniju, Epir i Makedoniju. Budući da je pitanje podjele osmanskih teritorija i interesnih sfera među saveznicima tijekom čitavog rata bilo otvoreno, Republika je odmah zaigrala na habsburšku kartu i spremno se, mada u tajnosti, odrekla osmanske zaštite, iako je još neko vrijeme nastavila plaćati uobičajeni harač. Već u veljači 1684. Senat je, uz pomoć papinske i španjolske diplomacije, odlučio pokrenuti pregovore s Habsburgovcima kao nasljednicima ugarsko-hrvatske krune o obnovi protektorata i tributarnog odnosa iz predosmanskih vremena. Ugovorom sklopljenim 20. kolovoza 1684. car

¹² O položaju i politici Dubrovačke Republike tijekom Velikoga rata vidi: Šime Ljubić, »O odnošajih medju republikom Mletačkom i Dubrovačkom: od početka XVI. stoljeća do njihove propasti.« *Rad JAZU* 53 (1880): 174-185; Šime Ljubić, »O odnošajih medju republikom Mletačkom i Dubrovačkom: od početka XVI. stoljeća do njihove propasti (ostatak).« *Rad JAZU* 54 (1880): 62-123; Grga Novak, »Borba Dubrovnika za slobodu 1683-1699.« *Rad JAZU* 253 (1935): 1-164; Zdenko Zlatar, »Stvaranje Svete lige i Dubrovačka Republika (1683-1684).« *Jugoslavenski istorijski časopis* 1-2 (1975): 29-59; Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika*, sv. 2. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980: 174-195.

Leopold je uzeo Republiku pod svoju zaštitu.¹³ Na reakciju Mlečana nije trebalo dugo čekati i ona je prerasla u pravi specijalni rat protiv Dubrovnika. Pod izlikom da Dubrovčani surađuju s lokalnim osmanskim zapovjednicima, Venecija je svoje uskočke i morlačke čete sve češće slala u pljačkaške pohode na dubrovački teritorij. Među članicama Svete lige i u kršćanskome svijetu širili su nepovjerenje prema Dubrovčanima, optužujući ih za dvoličnu politiku i pomaganje *nevjernicima*. Republika je morala uložiti goleme diplomatske napore da suzbije te glasine. Istodobno s uspjesima habsburške “rekonkviste” u Podunavlju i na drugim dijelovima ratišta, mletački pritisci nastavljeni su uskočkim napadima i pomorskom blokadom dubrovačke luke. Unatoč pljačkama uskoka i službenom mletačkom prosvjedu kod saveznika, Senat je u rujnu 1686. počeo Beču isplaćivati godišnji tribut od 500 dukata, dokazujući time i svoju privrženost Svetoj ligi. Osim toga, trgovački i politički pritisak na Dubrovnik štetio je Svetoj Stolici i Španjolskoj koje su, potaknute dubrovačkim diplomatskim molbama, sve više podupirale interese Republike. Najzad, zauzimanjem Hercegovog u rujnu 1687. mletačke snage okončale su osvajanja u istočnoj Hercegovini. Tako su se Dubrovčani našli u okruženju s morske i s kopnene strane. Mletački pritisak na Republiku nastavio se i tijekom idućeg razdoblja, koje je bilo obilježeno tek manjim ratnim uspjesima i tenzijama među članicama Svete lige. Na mletačka osvajanja i gospodarski imperijalizam car Leopold je odgovorio memorandumom o povijesnom pravu habsburške krune na Hum i Hercegovinu. Međutim, u ljeto 1690. pri uplovljavanju apulskog trgovačkog broda u dubrovačku luku, došlo je do mletačko-dubrovačkog oružanog incidenta, nakon čega je započela još stroža blokada, kojom je nanesena znatna šteta dubrovačkoj trgovini. Republika je 1692. pokušala izgladiti situaciju slanjem posebnog izaslanika, Serafina Bone, koji je, uz posredovanje papinskog nuncija, u *Collegiju* trebao skrušeno izraziti dubrovačko poštovanje i lojalnost. Međutim, dubrovački izaslanik dugo nije bio primljen u audijenciju s tumačenjem da nema odgovarajući rang. Najposlije, senatori su ga saslušali i hladno otpremili, bez naznake o prekidu neprijateljstva. Dapače, Venecijanci su pokrenuli još jednu propagandnu kampanju kojom su Dubrovnik nastojali prikazati kao žarište zaraze, a sve kako bi dubrovačkim brodovima u sredozemnim lukama nametnuli strogu i dugotrajnu karantenu. Rigorozne mjere u mletačkim lukama trajale su sve do 1694, kada je potvrđeno da su optužbe o zarazi neosnovane. Geopolitički sukob u taboru Svete lige između

---

¹³ Odredbe Bečkog ugovora vidi u: Jovan Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, sv. 4/1. Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1941: 32-36.

Mlečana i Habsburgovaca vrhunac je dosegao tijekom pregovora i potpisivanja mira u Srijemskim Karlovcima 1699. Tu se dubrovačka diplomacija iz sjene, potpomognuta engleskim posrednicima, Habsburgovcima i samim Turcima, pokazala na visini zadaće, uspjevši postići mletačko povlačenje iz istočne Hercegovine i djelomično odstupanje od općeg načela mira (*uti possidetis*). Sjajnim diplomatskim manevrima Dubrovčani su postigli neprekinutu granicu s Osmanlijama u vidu teritorijalnih jezičaca na područjima Kleka i Sutorine.¹⁴ Osmanska dominacija u Bosni i Hercegovini i unutrašnjosti Balkana ostala je neugrožena, pa je Republika oportunistički odustala od obveza iz Bečkog sporazuma. Mirom i razgraničenjem po načelu *uti possidetis* ipak je uspostavljena nova regionalna konstelacija. Uz habsburška osvajanja u Panoniji, Mlečani su se morali zadovoljiti teritorijalnim proširenjima u dalmatinskom zaleđu i Boki kotorskoj, planirajući gospodarski ugroziti Dubrovčane novom trgovačkom skelom u Splitu. Slična diplomatsko-politička drama za Dubrovnik se ponovila i tijekom idućeg protuosmanskog rata 1714-1718.¹⁵

Informacije o prostoru u obliku grafičke reprezentacije u ratnom su razdoblju dobivale posebnu težinu. Karte sa sve više topografskih elemenata postaju tijekom 17. stoljeća nezaobilazno vojnostrategijsko oruđe, ali i preduvjet za teritorijalnu i funkcionalnu organizaciju prostora u kontekstu ranonovovjekovne etatizacije. Drugim riječima, kartografija postaje profesionalizirana disciplina pod okriljem države.¹⁶ Međutim, u Dubrovniku nije postojala službena kartografska radionica, nije bilo kartografa, pa čak ni tiskare. Republika nije mogla slijediti kartografske trendove na razini europskih velesila, mogla im se samo na svoj način prilagođavati. Stoga amaterska kartografija s kraja 17. stoljeća ima svoj praktični smisao u sklopu geopolitičkih gibanja koja su kulminirala Velikim ratom. Pouzdano se zna da su i prije Velikog rata u Dubrovniku izrađivane rukopisne karte Republike i okolnog područja. Tražeći pomoć od pape

¹⁴ O zajedničkim političkim ciljevima Dubrovčana i susjednih osmanskih velikaša tijekom razgraničenja 1699-1702. vidi: Hamdija Hajdarhodžić, »Dubrovačke i mletačke pripreme tijekom razgraničenja 1699. godine.« *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 11-12 (1985): 289-330. O razgraničenju posebno: Stjepan Ćosić, Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Prijevara ili zabluda. Problem granice na području poluotoka Kleka*. Dubrovnik: vlastita naklada, 2012: 22-32.

¹⁵ Grga Novak, »Dubrovačka diplomacija na mirovnom kongresu u Požarevcu.«, u: *Zbornik naučnih radova: Ferdi Šišiću povodom šezdesetogodišnjice života, 1869-1929, posvećuju prijatelji, štovatelji i učenici*, ur. Grga Novak. Zagreb, 1929: 655-664; G. Škrivanić, *Dnevnik Dubrovčanina Mihajla Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718. godine*.

¹⁶ Izvrstan pregled tih kartografskih trendova: *Monarchs, Ministers and Maps: The Emergence of Cartography as a Tool of Government in Early Modern Europe*, ur. David Buisseret. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Klementa X. u sporu s Venecijom oko trgovine soli u Gabeli, Senat je 1673. zadužio svog predstavnika Stjepana Gradija da, uz ostalo, papi preda jednu kartu donjonegovinskog područja.¹⁷ Očito je bila riječ o rukopisnoj karti koja je u Dubrovniku izrađena posebno za tu priliku. Sam je Gradi, kao kustos Vatikanske biblioteke, otprije pokazao zanimanje za kartografiju. Prema njegovim uputama izrađena je 1663. u Svetojeronimskom zavodu u Rimu karta “Ilirskih zemalja”. Ovom rukopisnom kartom zapravo se grafički sankcionirala presuda Svete Rote iz 1655. u sporu o pitanju koje se zemlje imaju smatrati “ilirskima”, to jest, koje zemlje imaju pravo participirati u radu Svetojeronimskih ustanova. U sklopu redefiniranja etnogeografskih i povijesnopравnih entiteta, Gradijevom su kartom pod pojmom “Ilirije” obuhvaćene Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Bosna i Hercegovina s Bokom kotorskom i užim zaleđem, te priobaljem do Skadarskog jezera. Dakako, u tim se granicama našla i Dubrovačka Republika.¹⁸ S obzirom da su pojmovi “Ilirik” i “Slavonija” u humanističkom kontekstu ranonovovjekovlja rabljeni kao ne posve precizni sinonimi, njihova je geografska i etnopolitička determinacija u novim okolnostima, u kojima se očekivao uspjeh kršćanskog oružja, postala itekako važna. To potvrđuje i karta pod naslovom *Illyricum hodiernum*, na kojoj su zemlje i granice Ilirika definirane gotovo jednako kao na Gradijevoj karti. Karta je tiskana 1668, s posvetom banu Petru Zrinskome, u djelu povjesničara i Gradijeva prijatelja Ivana Lučića *De Regno Dalmatiae et Croatiae*. Istu kartu u svom je atlasu 1670. objavio i Lučićev amsterdamski nakladnik i kartograf Joannes Blaeu. Po svom sadržaju (naslovu, opsegu, toponimiji, granicama, heraldici, posveti itd) ta se karta može iščitati i kao stanoviti politički program. Ona je bila kartografski plod politike kruga legitimistički orijentiranih intelektualaca i političara oko Lučića, Gradija, Ratkaja, Levakovića i drugih, na čelu s braćom Zrinski, kojima je cilj bio europskoj publici predstaviti identitet i državnu

¹⁷ S. Krasić, *Stjepan Gradić (1613-1683): život i djelo*: 197.

¹⁸ S. Krasić, *Stjepan Gradić (1613-1683): život i djelo*: 92-93 i tabla III. Kartu je izradio rimski kartograf Pietro Andrea Buffalini (G. Škrivanić, »Karta Stjepa Gradića: Ilirska pokrajina - Dalmacija iz 1663. godine.«: 273-285). S obzirom da se spor vodio oko zahtjeva Kranjaca (Slovenaca) da participiraju u Zavodu, može se zaključiti da je politička argumentacija u definiranju onodobnog Ilirika prevladala nad jezičnom. Presuda je išla u korist hrvatskih “Ilira” koji su, osim hrvatskih zemalja pod Habsburgovcima i Mlečanima, u Ilirik, pa time i u svoju *natio* uključili i one zemlje pod Osmanlijama čije se oslobađanje iščekivalo. Tako su, osim iskazanog političkog programa, spriječili i mogućnost da Habsburški dvor, preko Kranjaca kao podanika austrijskih nasljednih zemalja, ostvari utjecaj u Zavodu. U širem kontekstu o tome vidi: Bruna Kuntić-Makvić, »O povijesti uporabe ilirskog nazivlja.«, u: *Spomenica Ljube Bobana: 1933-1994*, ur. Mira Kolar-Dimitrijević. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996: 133-143.

tradiciju, integracijski potencijal i protuosmansku ulogu suvremenog “Ilirika” pod hrvatskim banovima iz roda Zrinskih.¹⁹

Uporaba karata u drugoj polovici 17. stoljeća značajno se proširila, kvaliteta kartiranja doživjela je pomake, a sadržaj karata postajao je sve kompleksniji. Dugotrajni Kandijski rat (1645-1669), a zatim i Veliki (Morejski) rat povećali su interes za mapiranje istočnojadranske obale i njezina zaleđa. Osim već spomenutih karata, Dubrovčanima su u drugoj polovici 17. stoljeća bile dostupne još barem dvije, u ono doba cijenjene tiskane karte Dalmacije i jedna pregledna karta Republike. Ipak, zajednički je nedostatak ovih karata bio u tome što nisu bile izrađene na temelju terenskih istraživanja, već na osnovu posrednih obavijesti i precrtavanja starijih, uglavnom mletačkih prikaza istočnojadranske obale, kojima je upravo područje Dubrovačke Republike bilo slaba točka. Na vrhuncu djelovanja pariške kartografske škole 1664, u jeku Kandijskog rata, vodeći francuski kartograf Nicolas Sanson objavio je kartu južne Dalmacije, Dubrovačke Republike i okolnih osmanskih posjeda. Riječ je o karti s kvalitetnom projekcijom i mrežom, te nizom novih simbola. Međutim, poput srednjodalmatinske obale i otoka, Sanson je teritorij Republike predočio izobličeno, s veoma malo toponima i drugih sadržaja.²⁰ Znatno je bolji i sadržajni rad rimskog kartografa Giacoma Cantellija. Njegova karta Dalmacije iz 1688, opremljena kartografskim mjerilom i koordinatnom mrežom, obuhvaća i teritorij Dubrovačke Republike s relativno preciznom granicom na kopnu i moru, stiliziranim reljefom i mnoštvom obalnih i otočnih, te nešto manje kopnenih toponima. Međutim, kao kod Sansona i mletačkih karata koje su obojica koristili, područje Republike prikazano je s više izobličenja i znatno slabije od dalmatinske obale. Cantelli pokazuje dobro poznavanje područja delte Neretve i Boke kotorske, a razumljivo je da su mu toponimi u dubrovačkom zaleđu pod Osmanlijama znatno rjeđi. S druge strane, s obzirom na označene granice mletačkih osvajanja, na ovoj karti ucrtani su neki novi podaci o dubrovačkom zaleđu do Drine, napose reljef, naselja i hidrografska mreža, te raspored hercegovačkih, crnogorskih i brdskih plemena.²¹ Treću preglednu kartu Republike načinio je 1688. glasoviti mletački kartograf Vincenzo Maria Coronelli. Naime, godine 1685, kada je Coronelli izrađivao karte za svoj *Isolario dell' Atlante Veneto*, to jest za manji “Izolar” jadranske i jonske obale (*Mari, Golfi, Isole, Spiaggie, Porti etc*), dok je u

¹⁹ O političkim aspektima ove karte vidi: Miroslav Kurelac, »“Illyricum hodiernum” Ivana Lučića i ban Petar Zrinski.« *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 6 (1969): 143-155.

²⁰ I. Sindik, »Dubrovačka Republika na kartama XVII. vijeka.«: 282-284.

²¹ M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 178-179, 200-204.

dubrovačkoj okolini bjesnio rat, dubrovački Senat odlučio mu je poslati podatke o Dubrovačkoj Republici. Bitno je istaknuti da se čitava ova operacija odvijala u tajnosti preko posrednika Giovannija Vincentija, koji je posao u Veneciji trebao dogovoriti kao privatna osoba, u četiri oka s kartografom kojemu je, ako prihvati objaviti ponuđeni tekst, trebao isplatiti 20 cekina. Coronelli je prihvatio ponudu, pa mu je Vincenti kasnije predao i jednu kartu Republike (*la tavola geografica di questo Stato*) koju je dobio od Senata i koja je očito bila izrađena u Dubrovniku kao predložak za Coronellijev rad.²² Takav je postupak bio nužan zbog političkih okolnosti o kojima je već bilo riječi. Osim toga, padre Coronelli bio je službeni kartograf Mletačke Republike, koja ga je podupirala i financirala, a atlas je počeo izrađivati u jeku mletačkih osvajanja istočnojadranskog zaleđa. Mletačke snage već su prodrle u Hercegovinu, pa su Dubrovčani ovom “prikrivenom” narudžbom pokušali kontrolirati informacijsku i političku štetu koja je mogla nastati. Čini se da su u tome i uspjeli. U Coronellijevu “Izolaru” tiskan je dobro osmišljen i odmjerjen programski tekst u pohvalu Dubrovačkoj Republici i njezinoj *slobodi*, prožet patriotskim nadahnućem i nizom podataka o vlasteli i širenju dubrovačkog teritorija u prošlosti. S velikom sigurnošću se može reći da je to onaj isti tekst koji je Vincenti bio predao Coronelliju. Karta je prvi put tiskana u Parizu i Veneciji 1688, a potom je objavljena u atlasu *Corso geografico universale* (1692) i *Atlante Veneto* (1695/96). Uz izvrsnu grafičku izvedbu, kartografsku mrežu i projekciju, na karti su ucrtani brojni toponimi, osobito na otočkom i obalnom dijelu Republike koja je pozicionirana uz sam desni rub karte, tako da njezino zaleđe nije ni zahvaćeno. Ne znamo je li Coronelli u radu koristio kartu koja mu je poslana iz Dubrovnika ni kakve je kvalitete bila ta karta ali, s obzirom da nije bio na terenu, i njegovoj se karti može prigovoriti izobličenost i neproporcionalnost u prikazu Pelješca, Lastova i Mljeta. S druge strane, autor je uspio provući neke elemente mletačke kartografske politike i sabotirati dubrovačke namjere. On nije ucrtao ni morsku ni kopnenu granicu Republike, što daje naslutiti trenutačnu neizvjesnost i eventualne mletačke pretenzije. Umjesto uobičajenih graničnih oznaka, dubrovačko je područje s obje kopnene strane omeđeno grbovima Republike Svetog Marka. Također, za razliku od Cantellija, Coronelli u kartuši ne naziva teritorij Dubrovnika republikom, što je očito bio naslov rezerviran za Veneciju, nego Dubrovačkom Državom (*Stato di Ragusi*). U gornjem štitu na kartuši je

²² J. Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, sv. 4/1: 55-56; G. A. Škrivanić, »Koronelijeve podaci Dubrovačkoj Republici i o njezinoj izradi karte Republike.«: 199-200.

Sveti Vlaho, a donji štit, vjerojatno predviđen za dubrovački grb, ostao je prazan, dočim je u donjem dijelu karte, na sredini, iznad manje kartuše s mjerilom ucrtan grb Dalmacije s tri leopardske glave. Dakako, Jadransko more naziva se *Golfo di Venezia*. Međutim, iduće 1689. godine Coronelli je tiskao još jednu kartu južne Dalmacije, od Trogira do ušća Bojane s Dubrovačkom Republikom, na kojoj je ucrtao njezinu kopnenu granicu s obiljem podataka (karavanski putovi, reljef, hidrografska mreža) i toponima u zaleđu, na području Poneretavlja, Hercegovine i “Mletačke Albanije”. Jasno je da je Coronelli na karti Dalmacije unio nove spoznaje prikupljene od mletačkih trupa na terenu, čime je kartografski potvrdio venecijanska osvajanja u Morejskom ratu. Osim toga, obje Coronellijeve karte u likovnom smislu predstavljaju raskošna remek-djela barokne kartografije. Toponimi su ucrtani s velikom točnošću, a osobito vjerno prikazan je donji tok i ušće Neretve. Karte su nastale prije eskalacije mletačko-dubrovačkih prijevora 1690, pa je mletački antagonizam prema Dubrovniku na njima vidljiv u latentnim tragovima.

Usporedbom dubrovačkih rukopisnih karata s tri tiskane karte poznatih kartografa (Sanson, Cantelli, Coronelli) može se zaključiti da su autori nepotpisanih karata, u dijelu Republike i njezina neposrednog zaleđa, po nekim elementima, poput brojnosti oikonima, hidrografske mreže i obalne crte, na razini ili čak ispred slavni profesionalaca. To nas ne mora čuditi s obzirom na njihovu domicilnost, poznavanje terena i relativno malo područje kartiranja kao i na činjenicu da tri strana kartografa nikada nisu bili u Dubrovniku. Ipak, goleme greške dubrovačkih kartografa očituju se u širem prikazu, ponajprije zbog nedostatka projekcije, kartografske mreže i mjerila. Njihove pogreške u prikazu unutrašnjosti, srednje Dalmacije i otoka, paradoksalno, i ušća Neretve (koje je Dubrovčanima stoljećima bilo poznato) donekle se mogu opravdati “zaboravom” i nepristupačnošću terena tijekom Morejskog rata.

S druge strane, upravo je u ratnim okolnostima potkraj 17. stoljeća mletačka kartografija ostvarila ključni napredak, tako da možemo reći da su tada za *Serenissimu* nestale sve eventualne “tajne” dubrovačkog teritorija. Pri mletačko-osmanskom razgraničenju 1699. radio je čitav tim mletačkih kartografa, na čelu s vojnim inženjerom Giustom Emiliom Alberghettijem. Prikupljen je materijal za izradu pet topografskih karata novoutvrđenoga graničnoga pojasa u Dalmaciji. Tada je izrađena i karta graničnog područja Dubrovačke Republike, Osmanskog Carstva i mletačkog područja u Boki kotorskoj u mjerilu 1:35.000 te veoma precizan topografski plan šireg područja grada Dubrovnika od Rijeke do Župe s neposrednim zaleđem i granicom na Carini. Riječ je o

prvim preciznim topografskim kartama dubrovačkog teritorija koje su nastale jednostavnim mjerenjem.²³

Tehnika izrade, autori i nastanak geografskog priručnika i karata

Priručnik i sve dubrovačke karte izrađene su tehnikom rukopisa, što je do sredine 15. stoljeća bio jedini način izrade karata. Tijekom tog stoljeća pojavljuju se još dvije naprednije tehnike reprodukcije: bakrorez (koristi se od 1440. do polovice 19. stoljeća) i drvorez (prevladava od 1450. do 1560). Riječ je o tehnikama koje su se koristile kod umnožavanja karata u većem broju otisaka. Karte izrađene tehnikom drvoreza često su ručno kolorirane, dok je to bilo pravilo za bakroreze. Ipak, pojavom i razvojem tiska, rukopis kao tehnika reprodukcije nije nestao. Dubrovački priručnik nije umnožavan, a čitav je tekst, zajedno s kartama, ispisan ručno, kao što je slučaj i s ostalim kartama.

Reljef je prikazan metodom sjenčanih krtičnjaka, najstarijim poznatim načinom prikazivanja uzvisina na kartama. Riječ je o metodi koja se primjenjuje na najstarijim prijepisima Ptolomejevih karata, a dobar dio kartografije 16. i 17. stoljeća temeljio se upravo na Ptolomejevim predlošcima. Iako se početkom 17. stoljeća pojavljuje kavalir metoda, a potkraj istog stoljeća i metoda šrafranja, sve do kraja 17. stoljeća koristili su se i krtičnjaci. Svakako, sjenčani krtičnjaci koje nalazimo na dubrovačkim kartama u to doba već predstavljaju kartografski anakronizam.

Prikazivanje hidrografske mreže tijekom 17. stoljeća postaje realnije, ponajprije zbog toga što se debljinom linije predočava širina riječnog toka. Na Volantijevim kartama ta inovacija nije primijenjena, dok je na svih šest karata Dubrovačke Republike sa zaleđem ona dosljedno korištena. Pritom se pravilno uočavaju međusobni odnosi između prikazanih tekućica, pa je tako npr. Dunav prikazan najdebljom crtom, zatim Sava pa ostale tekućice. Međutim s druge strane, postoje i greške koje su ponajprije rezultat nedovoljnog poznavanja prezentiranog terena, a očituju se u naglašeno preširokom prikazivanju tokova Bojane, Drima ili pojedinih rječica i potoka na području istočne Hercegovine, Makarskog primorja i Konavala.

---

²³ Izvornici Alberghettijevih karata danas se čuvaju u Državnom arhivu u Veneciji i u Kartografskoj zbirci Ratnog arhiva u Beču. Vidi: M. Slukan Altić, *Povijesna kartografija. Kartografski izvori u povijesnim znanostima*: 96-99. Alberghettijev topografski plan Dubrovnika iz 1700. čuva se u British Library (Giust' Emilio Alberghetti, *Plan of Ragusa 1700*. B. 1-24, 20).

U kartografskom predočavanju naselja, tijekom 17. stoljeća također dolazi do prekretnice. U drugoj polovici stoljeća počinje se primjenjivati kategorizacija naselja s obzirom na veličinu. Međutim, ni na Volantijevim kartama, a niti na kartografskim prikazima Dubrovačke Republike ne nailazimo na primjenu te metode.

Prometnice će se kao elementi na kartama pojaviti poprilično kasno, tek tijekom 18. stoljeća. Stoga ih nema na Volantijevim kartama, kao ni na kartama Dubrovačke Republike. Međutim, u skladu s djelomičnim korištenjem antičkog geografskog nazivlja na dubrovačkim kartama, na kartama KS1, PM1 i PM2, južno od Drača ucrtan je početak glasovite rimske ceste *Via Egnatia (Via Ignatiae Vestigia)*, a na KS1 i PM2 i trasa rimske ceste u zaleđu Splita, vjerojatno od Andetrija prema Naroni (*Vestigia della strada militare*).

U prikazima granica opaža se razlika između Volantijevih karata i karata Republike. Naime, Volanti se drži metode superimpozicije koja je bila uobičajena u 15. i 16. stoljeću (a na pojedinim kartama sve do sredine 17. stoljeća). Ta metoda, zasnovana na upisivanju imena političke jedinice preko teritorija na kojem se pruža, zadržala se sve dok granice nisu bile jasno definirane.²⁴ Tek od razgraničenja nakon Karlovačkog mira 1700. primjenjuje se danas uobičajeno linijsko prikazivanje granice. U tom su pogledu karte Dubrovačke Republike donekle ispred svog vremena, jer su granice na njima prikazane, doduše točkicama, a ne linijom.

S obzirom da u Dubrovniku nije postojala profesionalna kartografija, postavlja se pitanje što možemo reći o autorima dubrovačkih kartografskih vrela? Vlasnik i vjerojatni autor geografskog priručnika je potpisan. Riječ je o Vicku Mariji Volantiju (1678-1739), pripadniku antuninskog roda, čiji su preci i potomci obnašali ugledne službeničke dužnosti u Republici. Njegov otac Vicko primljen je u antunine 1668, te je godinama bio kancelar za kaznene poslove, a brat mu je bio dominikanac i stonski biskup Frano-Anđelo Marija Volanti.²⁵

²⁴ Tijekom 17. stoljeća, kada prevladavaju ručno bojani bakrorezi, primjenjuje se i metoda prikaza političkih jedinica različitim bojama. O povijesti i razvoju kartografskih tehnika vidi: M. Slukan Altić, *Povijesna kartografija - kartografski izvori u povijesnim znanostima*.

²⁵ Volanti potječu s otoka Mljeta, a u Dubrovnik se oko 1630. doselio djed Vicka Marije, Nikola Vickov. O genealogiji roda Volanti vidi: *Vlajkijeva genealogija antunina*, Ostavština Čingrija, sv. 2, DAD. Uvidom u rodovsku povezanost najuglednijih službenika Republike (tajnika, notara i kancelara) može se zaključiti da su u najvećem broju bili povezani bližim ili daljim rodbinskim vezama, čineći tako relativno zatvorenu skupinu građana isključivo iz redova antuninske bratovštine. Već u 17. stoljeću među njima je uspostavljen neformalni obrazac nasljeđivanja, pa na najvažnijim službeničkim dužnostima srećemo više naraštaja antuninskih rodova: Stay, Antiza, Alegretti, Volanti, Vitussa, Facenda, Vlajki itd. Vidi: Stjepan Čosić, »Administrativna struktura i plaće službenika Dubrovačke Republike (1700-1808).« *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 38 (1996): 129-156.

Vicko Marija Volanti dugo je obavljao poslove koadjutora, a zatim i rizničara u državnoj riznici (*Thesauraria*). Uz tu je dužnost obavljao i poslove službenika u solnom uredu (*Sopra salinarie*), te je za obje dužnosti bio posebno plaćen.²⁶ Upisana datacija priručnika (1694) baca stanovitu sumnju u Volantijevo autorstvo, budući da je tada imao samo 16 godina. Dakako, kompilator priručnika mogao je biti i netko iz kruga Volantijeve obitelji, a udžbenički karakter djela upućuje na to da se Vicko Marija njime služio kad se pripremao za službeničku karijeru. Naime, Volantijev geografski priručnik Europe ima obilježja sintetičkog djela koje prezentira aktualna geografska znanja o pojedinim europskim zemljama.

Nema sumnje da je priručnik nastao kao rezultat korištenja tiskanih izvora sličnog tipa, koji su u to doba bili veoma popularni. Sam koncept umnogome je sličan djelima nekih europskih kozmografa i geografa toga doba, ponajprije knjigama Lucasa de Linde, *Descriptio orbis* (Leiden, 1655) i Lodovica Passeronea, *Guida geographica* (Venezia, 1674). Gotovo identičan deskriptivni koncept koristio se i tijekom prve polovice 18. stoljeća u djelima istog žanra.²⁷ Zapravo, Volantijev priručnik u vidu regionalnog pregleda predstavlja skraćenu i pojednostavljenu verziju spomenutih djela. Metodom kompilacije, u priručnik je unesen donosi popis europskih zemalja, regija i toponima (ponajprije oikonima, a u manjoj mjeri hidronima i oronima). Knjiga Lucasa de Linde *Descriptio orbis* prvi put je objavljena 1655. u Nizozemskoj na latinskome jeziku. Riječ je o geopolitičkom atlasu koji je postigao veliku popularnost, pa je preveden i objavljivan u više navrata. Na talijanski jezik preveo ga je Maiolino Bisaccioni, a pod naslovom *Le relazioni et descrittioni universali et particolari del mondo* tiskan je 1660. u Veneciji. Uz ponovljena mletačka izdanja 1664. i 1672, djelo je objavljeno i 1674. u Bologni.²⁸ U Dubrovniku je knjiga bila trajno korišten priručnik i omiljeno štivo, vjerojatno zbog opsežnog i pohvalnog teksta o Republici. De Lindu u cijelosti

²⁶ *Acta Consilii Rogatorum*, serija 3, sv. 140, f. 12; sv. 143, f. 189; sv. 159, f. 3, DAD.

²⁷ Vidi npr: *Compendiöse Cosmographia oder Geographisch-historische Beschreibung etc.* Augsburg: Christoph Wagner, 1720, i Antonio Chiusole, *Il mondo antico, moderno e novissimo, ovvero trattato dell' antica e moderna geografia con tutte le novità occorse circa la mutazione de' dominj stabiliti nelle Paci di Utrecht, Bada, Passarowitz, Vienna, etc.* Venezia: Gio. Battista Recurti, 1739.

²⁸ *Le Relazioni et descrittioni unversali et particolari del mondo*. Bologna: Gioseffo Longhi, 1674. Tekst o Dubrovniku je na str. 607-610. U dubrovačkim je knjižnicama sačuvano više različitih izdanja, koja potječu iz privatnih biblioteka. Lucas de Linda (1625-1660) rođen je u Gdańsku (Danzigu), gdje je obavljao dužnost tajnika gradske (republikanske) vlasti. Studirao je u Wittembergu i Leydenu i putovao po Europi. Čini se da veći dio njegove knjige predstavlja kompilaciju koja je nastala ponajviše na temelju djela francuskog vojskovođe, povjesničara i geografa Pierrea d' Avityja (1573-1635), *Les estates, empires, et principavtez dv monde etc.* Paris: Dufossé, 1625.

citira Serafin Marija Cerva u glasovitom spisu *Prolegomena in Sacram Metropolim Ragusinam*, u poglavlju o svjedočanstvima poznatih autora, a na njegov se opis potkraj Republike u svome djelu poziva i Francesco Maria Appendini.²⁹

O autorima karata Dubrovačke Republike možemo samo nagađati. Sudeći po rukopisu, opravdano je pretpostaviti da je riječ o malome krugu, možda dvojici ili trojici dubrovačkih službenika poput Volantija, ili nekome od obrazovane vlastele koji su karte izradili za internu uporabu, vjerojatno kao ilustracije u raspravama o trenutačnoj političkoj situaciji. Nije isključeno da su neke od ovih karata izrađivane kao predlošci za Coronellijevu kartu Republike ili pak za potrebe dubrovačkih pouzdanika pri razgraničenju nakon sklapanja Karlovačkog mira. U svakom slučaju, nastale su kao plod knjiškog znanja, a ne rada na terenu, te nisu bile predviđene za umnožavanje i javnu uporabu.

Tri karte Dubrovačke Republike sa širokim zaleđem, danas u Pomorskom muzeju u Dubrovniku (PM1, PM2, PM3), vjerojatno nije izradila ista osoba, no sa sigurnošću se može reći da se radi o istom načinu izrade, odnosno o istoj kartografskoj školi. Na njima su s priličnom točnošću ucrtani sadržaji u granicama Dubrovačke Republike i na okolnom litoralnom pojasu, a osobito u bližem zaleđu. Međutim, područja koja obuhvaćaju dublje zaleđe, zbog nedostatka matematičke osnove, prikazana su posve neprecizno. Ucertana su porječja Save, Drave, Dunava, Drine, Morave, Bojane i Drima. Odmah se vidi da autor nije imao izravnih terenskih spoznaja o područjima pod Osmanlijama, nego da mu je to golemo područje bilo samo posredno poznato. Osim iskrivljenih vodotoka, malo je ubiciranih toponima, a razmjeri su posve netočni, tako da udaljenosti nisu vjerne i čitavo se područje između Drave i Save, a osobito Bosne i Hercegovine doima "spljošteno". Predimenzioniranim središnjim prikazom Dubrovačke Republike očito je mapirana superiorna kulturna i politička pozicija koju su, u odnosu na okolne zemlje, svojoj domovini pripisivali dubrovački kartografi. Četiri karte iz Orbinijeva rukopisa (KS1, KS2, KS3/I i KS3/II), za razliku od prethodnih, obuhvaćaju bitno uže zaleđe i broj toponima na njima znatno je veći, osobito na KS1, dočim na KS2 prevladava otočka i litoralna toponimija. Porječja Trebišnjice, Bojane i Drima ucrtana su relativno točno, dok se greške na prethodnim kartama na području Neretve uglavnom

²⁹ Seraphinus Maria Cerva, *Prolegomena in Sacram Metropolim Ragusinam*, prir. Relja Seferović. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2008: 333-338; Francesco Maria Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, sv. 2. Ragusa: presso Antonio Martecchini, 1803: 174, 214, 236-237.

ponavljaju. Kako je već spomenuto, KS3/I i KS3/II predstavljaju dva lista iste karte koja prikazuje Dubrovačku Republiku s bližim zaleđem.

Očito je samo područje Dubrovačke Republike kartirano na osnovi terenskih spoznaja, iako se sve tri karte iz Pomorskog muzeja ne odlikuju velikim brojem toponima na području Republike. Najveći broj toponima (i to oikonima) na tim kartama ucrtan je na području neposrednog zaleđa u istočnoj Hercegovini, koje su Dubrovčani također stoljećima dobro poznavali.

Sadržaj dubrovačkih kartografskih izvora

Pod sadržajem karata podrazumijeva se količina i točnost pojedinih elemenata karte i geografskog inventara koji je na karti predložen. Sadržaj ovisi o brojnim čimbenicima, ponajprije o svrsi izrade, te o opsegu i poznavanju prikazanog terena. U tom smislu Volantijev geografski priručnik i karte Dubrovačke Republike trebamo analizirati napose.

a) Geografski priručnik

U geografskom priručniku na talijanskome jeziku opisuju se pojedini dijelovi europskog kontinenta. Navodi se znatan broj toponima, napose oikonima i regionima. Na samom početku sveska, na karti fiktivnog područja, zorno su definirani pojedini geografski pojmovi (kontinent, otok, poluotok, prevlaka, rt, more, morski prolaz, zaljev, jezero, rijeka). Nakon toga su nabrojani kontinenti koji tvore Zemlju: Europa, Azija, Afrika, Amerika i Sjeverna Zemlja (*Terra Boreale*) i Južna Arktička Zemlja (*Terra Australe Arctica*), što je također ilustrirano jednom malom kartom svijeta.³⁰

U uvodnom dijelu autor navodi 14 “glavnih zemalja” (*Paesi principali*) na europskom kontinentu, i to sljedećim redom: Španjolska (*Spagna*), Francuska (*Francia*), Italija (*Italia*), Njemačka (*Germania*), Poljska (*Polonia*), Ugarska (*Vngheria*), Slavonija (*Slavonia*), Grčka (*Grecia*), Trakija (*Tracia*), Srbija i Bugarska (*Servia et Bulgheria*), Vlaška i Moldavija (*Walachia et Moldavia*), Mala Tatarska (*Tartaria minore*), Moskva (*Moscovia*) i Skandinavija (*Scandinavia*). Treba naglasiti da je iz priručnika potpuno izostao prikaz Britanskog otočja.

³⁰ Zanimljivo je da su na karti koja je priložena popisu kontinenata pravilno ucrtani pojmovi Arktika i antarktičkog polarnog kruga, pa ostaje nejasno kako se u tekstu potkrala tako krupna greška.

Samo je navođenje “glavnih zemalja” izvedeno po geografskom principu, i to od krajnjeg jugozapada (Španjolska) prema sjeveroistoku, istoku i sjeveru (Skandinavija). U opisu navedenih “glavnih zemalja” jasno je da se pojam “zemlje” koristi uvjetno, to jest, u nekim se slučajevima (kao što je Francuska) poistovjećuje s pojmom države, dok se u drugim slučajevima razumijeva kao opći geografski pojam koji objedinjuje veći broj više ili manje neovisnih političkih sastavnica (kao u slučaju Italije ili Njemačke, a pogotovo Skandinavije). Dakako, s obzirom na ranomoderni razvoj država u okviru većih povijesnih regija to je i razumljivo. Uz navođenje pokrajina koje tvore određenu zemlju, za pojedine su države, kao što su Španjolska i Francuska, pridodani i popisi prekomorskih kolonijalnih posjeda.

Tekstovi posvećeni Španjolskoj, Francuskoj, Italiji i Njemačkoj popraćeni su odgovarajućim kartama, koje u kartuši nose naziv zemalja-država koje prikazuju. Ni jedna od četiri priložene karte nema matematičku osnovu, mjerilo i stupanjsku mrežu, što objašnjava deformacije prikazanog područja. Iz toga je razvidno da karte nisu služile za neku posebnu svrhu, nego kao didaktičko i orijentacijsko sredstvo u vidu kartografskih ilustracija koje prate geografski tekst i koriste čitatelju za njegovo lakše praćenje.

Od geografskih elemenata na kartama su prikazani reljef, hidrografska mreža i vegetacija. Od reljefnih elemenata ucrtano je pružanje planinskih lanaca, i to s popriličnom točnošću. Primijenjena je metoda krtičnjaka, djelomično šrafiranih s ciljem postizanja plastičnosti u prikazu planina. Međutim, ni sama veličina, a ni oblik krtičnjaka ne pruža informacije o visini ili strmosti pojedinih uzvisina. Upravo se u prikazivanju uzvisina primjećuju nedosljednosti. Tako je kod Pireneja na karti Španjolske blago naznačena njihova visina i strmina u odnosu na druge planine, dok je isti planinski lanac na karti Francuske prikazan istim simbolima kao i druge uzvisine. S druge strane, Alpe se na karti Francuske uopće ne razlikuju od ostalih planina, dok se na karti Njemačke jasno ističu svojom visinom. Istodobno, na karti Italije uzvisine su prikazane jedino na otoku Siciliji i na istočnoj obali Jadranskoga mora.

Hidrografski elementi s velikom su točnošću predstavljeni morima, rijekama i jezerima. Konture morske obale ucrtane su razmjerno vjerno, pa se mogu jasno prepoznati pojedini dijelovi Europe prikazani na kartama (neki su više izobličeni od drugih, kao što je slučaj kod Francuske). Prikazana su i četiri neimenovana alpska jezera na karti Njemačke: najvjerojatnije se radi o Bodenskom, Vierwaldstätterskom (Luzernskom), Thunskom i Ciriškom jezeru. Na karti Italije

prikazano je jedno alpsko jezero, najvjerojatnije Como. Inače, sâm se prikaz jezerâ ne odlikuje vjernošću u pogledu veličine, pružanja ili izgleda obale.

Na karte je ucrtana i vegetacija, i to pomoću oznaka stabala, čime se sugerira dobra pošumljenost pojedinih područja.

Od naselja su ucrtana velika i značajna gradska središta koja su sjedišta biskupija i nadbiskupija (za koja su pridodane zasebne oznake), uz posebno označavanje glavnoga grada simbolom krune. Sami topografski znakovi, kojima su prikazana naselja, ne daju uvid u njihovu veličinu. Na kartama nema ucrtanih prometnica, ni političkih ili administrativnih granica, a umjesto ucrtavanja granica koristi se metoda superimpozicije. Također, nisu upisani nazivi svih regija, što ukazuje na stanovitu primjenu kartografske generalizacije.

Na kartama nema nikakvih redakcijskih podataka niti onih koji bi upućivali na autora (kartografa) i eventualnog izdavača karata koje su mu poslužile kao izvor. Nema ni dopunskih elemenata, bilo da se radi o grafičkim (kao što su tada popularne kartuše i ilustracije izvan kartuša), tabličnim ili tekstualnima.

Karta Španjolske priložena je uz opis regija koje tvore Španjolsko Kraljevstvo. Sama karta, koja je zapravo karta cijelog Pirenejskog poluotoka, odlikuje se vjernijim prikazom općeg izgleda terena, nego što je to slučaj s ostale tri karte. Taj se kartografski prikaz razlikuje od ostalih i po upisivanju tekstualnog sadržaja koji ne spada u toponime: *varias burges*, *mirada*, *miranda*, *meo: celi* i *meo: campo*. Svi navedeni pojmovi ucrtani su u sjevernom dijelu Španjolskog Kraljevstva, između Madrida i Biskajskog zaljeva, te na području pokrajina Asturias (*Asturia*) i Stara Kastilja (*Castig: vecchia*). To se možda može objasniti dobrim vezama dubrovačkih pomoraca i pustolova s tim dijelovima Španjolske. Za razliku od Pirenejskog poluotoka, kartografski prikaz Francuske znatnije je izobličen. Deformacije su najizraženije u području koje prikazuje sjeverni dio atlantskog primorja, iako su zamjetne i u drugim dijelovima francuskog teritorija. Karta Apeninskogopoluotoka, pod nazivom *L' Italia*, odlikuje se vrlo dobrom vjernošću prikaza oblika poluotoka, za razliku od rubnih područja (Korzika, Sardinija, Sicilija, istočnojadranska obala) koji su znatnije deformirani. Zanimljivo je da se kartografski prikaz Italije odlikuje manjim sadržajem u odnosu na ostala tri, i to zbog toga što uopće nema ucrtanog reljefa (čak ni na sjeveru, u području Alpa, koje nalazimo na kartama Francuske i Njemačke), kao ni vegetacije. Izuzetak su Sicilija i istočnojadranska obala kod kojih je reljef izveden na isti način kao i na drugim kartama, a na istočnojadranskoj obali, u području Bosne, ucrtana su i dva simbola za šumsku vegetaciju. Ostaje

otvoreno pitanje u kolikoj je mjeri neprikazivanju reljefa u unutrašnjem dijelu Apeninskog poluotoka pridonijelo nepoznavanje terena, a koliko pitanje estetike, to jest nastojanje da se karta ne optereti prekomjernim sadržajem. Naime, autor je stavio prioritet na toponime, pa je razvidno da bi ucrtavanje reljefa učinilo kartu slabije čitljivom. Izobličenosť terena primjećuje se i na karti Njemačke (*Germania*), a najlakše se uočava kod prikaza obale i razvučenosti teritorija u smjeru istok-zapad, te “zgnusnutosti” teritorija u smjeru sjever-jug.

b) Karte Dubrovačke Republike

Ono što je zajedničko trima kartama iz Pomorskog muzeja i četirima kartama priloženima u prijepisu Orbinijeva djela jest dominacija geografskih elemenata u samom prikazu (tablica 1). Primarni cilj autora bio je prikaz prirodno-geografskih elemenata (reljef, hidrografska mreža, vegetacija) i društveno-geografskih elemenata (ponajprije naselja, granica i raznih toponima). S druge strane, matematičkih elemenata (kartografska projekcija, koordinatna mreža, mjerilo, geodetska osnova) i redakcijskih podataka (naziv, tumač, izvor podataka, datum izrade karte, imena autora i izdavača karte) uopće nema. Od dopunskih elemenata na dvije karte nalazimo grbove. Budući da se većina navedenih elemenata u pravilu nalazi na kartama koje su izrađene i objavljene u drugoj polovici 17. stoljeća, može se zaključiti da se sedam karata Dubrovačke Republike o kojima je riječ, osim brojnošću toponima, napose oikonima, ne odlikuju posebnim bogatstvom sadržaja.

Razvidno je da je najveća pozornost pri izradi karata bila pridavana predočavanju geografskih elemenata. Od prirodno-geografskih elemenata s najvećom su pažnjom ucrtavani podaci o hidrografskoj mreži, koja je ucrtana na svim sedam karata. Debljine crta kojima su ucrtane pojedine tekućice donekle predočavaju odnose u prirodi, jer su veće rijeke označene debljim linijama. Prikaz reljefa na kartama samo je sporadičan, dok je najdetaljnije ucrtan na kartama KS3/I i KS3/II koje prikazuju sjeverozapadni i jugoistočni dio Republike sa zaleđem. Upravo je na njima reljef najdominantniji element koji je raširen u svim dijelovima prikazanog teritorija, a ucrtavan je prilično nekritički i dekorativno. Korištena je metoda sjenčanih krtičnjaka koji ne daju informaciju o visinskoj razlici između pojedinih uzvisina. Od društvenih elemenata na svim se kartama mogu naći toponimi, ponajprije oikonimi, iako se po brojnosti toponima karte međusobno dosta razlikuju. Na svim su kartama ucrtane granice Dubrovačke Republike, mletačkih posjeda u Boki kotorskoj i Zete, a Dubrovnik je označen kao Republika (*R. Ragusa*).

Tablica 1. Zastupljenost pojedinih elemenata na kartama iz Pomorskog muzeja (PM1, PM2 i PM3) i na kartama iz prijepisa djela "Kraljevstvo Slavena" (KS1, KS2, KS3/I i KS3/II).

Element		PM1	PM2	PM3	KS1	KS2	KS3/I	KS3/II
Matematička osnova	kartografska projekcija i koordinatna mreža	-	-	-	-	-	-	-
	mjerilo	-	-	-	-	-	-	-
	geodetska osnova	-	-	-	-	-	-	-
Geografski elementi	reljef	+ ¹	+ ¹	+ ¹	-	-	+	+
	hidrografija	+	+	+	+	+	+	+
	vegetacija	-	-	-	-	-	-	-
	naselja	+ ²	+	+	+ ²	+ ⁵	+	+
	prometnice	-	-	-	-	-	-	-
	granice	+	+	+	+	+	+	+
	toponimi	+	+	+	+	+	+	+
ostali sadržaji	+ ³	+ ³	+ ⁴	+ ³	-	-	-	
Redakcijski podaci	naziv karte	-	-	-	-	-	-	-
	mjerilo i projekcija	-	-	-	-	-	-	-
	tumač	-	-	-	-	-	-	-
	grafičko mjerilo i koordinatni sustav	-	-	-	-	-	-	-
	izvor podataka i vrijeme izrade karte	-	-	-	-	-	-	-
	autor i izdavač karte	-	-	-	-	-	-	-
Dopunski elementi	grafički	-	-	-	-	-	+ ⁶	+ ⁷
	tablični	-	-	-	-	-	-	-
	tekstualni	-	-	-	-	-	-	-

¹ prikazan samo na manjem dijelu karte² posebne oznake za naselja s funkcijama upravnih sjedišta (na PM1 i crkvenih)³ ucrtana antička cesta *Via Egnatiae Vestigia* (na karti PM2 i KS1 *Vestigia della strada militare*)⁴ u donjem desnom rubu karte ucrtana četvrtina ruže vjetrova iz koje izlaze četiri crte⁵ ucrtana samo tri naselja, a dva označena simbolima bez navođenja imena⁶ u donjem dijelu karte ucrtan grb Dubrovačke Republike⁷ u gornjem dijelu karte ucrtan grb Zete (Crne Gore)

Tablica 2. Struktura toponima na kartama iz Pomorskog muzeja (PM1, PM2 i PM3) i na kartama iz prijepisa djela “Kraljevstvo Slavena” (KS1, KS2, KS3/I i KS3/II).

Vrsta toponima	PM1	PM2	PM3	KS1	KS2	KS3/I	KS3/II
Hidronimi	31	52	21	39	9	17	11
Hodonimi	1	2	0	2	0	1	0
Oikonimi	82	209	145	156	17	89	78
Oronimi	4	7	4	6	0	4	2
Regionimi	14	18	10	15	3	6	5
Teritorionimi	41	60	70	57	42	66	15
<i>Ukupno</i>	173	348	250	275	71	183	111

Kao ni u geografskom priručniku Europe, ni na kartama Dubrovačke Republike ne nalazimo matematičku osnovu. Zbog toga su pojedini geografski sadržaji izobličeni, a prikaz udaljenosti je netočan. Karte europskih država u priručniku rađene su prema suvremenim kartografskim izvorima koji obuhvaćaju veća područja (u većemu mjerilu) pa je i njihova preciznost veća, dok su karte Dubrovačke Republike u dijelovima širokog zaleđa plod kartografskog domišljanja, a k tome su, zbog manjeg mjerila, znatno nepreciznije.

Zbog izostanka egzaktne osnove na svim se kartama ponavljaju slične greške. Međutim, takve greške ne bi smjele promaći kartografu koji je osobno obišao kartirano područje. Unatoč zamršenosti hidrografske mreže na ušću Neretve, koja je zasigurno zbunjivala tadašnje kartografe, neobično je da su krupne greške na dubrovačkim kartama uočljive upravo u prikazu vodotoka Neretve, napose obližnje delte. Metković, glavno naselje na delti, na kartama PM1 i PM2 ucrtan je uzvodno od ušća Krupe i Bune u Neretvu, a na PM3 uopće nije ucrtan.³¹ Osim toga, na karti PM1 pogrešno je ucrtan na desnoj obali Neretve, a krivo je označeno da se Norin, desni pritok Neretve, ulijeva izravno u more.³² Budući da su na samom ušću Norina u Neretvu na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće Osmanlije podigli utvrdu koja se danas naziva Kula Norinska, ostaje nejasno kako je autor karte mogao napraviti takav propust. Također, Šibenik je krivo ucrtan na desnoj obali Krke, a brojni toponimi u Bosni ubicirani su

³¹ Krupa se u Neretvu ulijeva pokraj hercegovačkog naselja Gabela, uzvodno od Metkovića, dok je ušće Bune u Neretvu u neposrednoj blizini Mostara.

³² Tek od kraja 19. stoljeća, kada je Metković povezan željezničkom prugom sa zaleđem, grad se počeo širiti na desnu obalu Neretve.

posve proizvoljno. Terenskim radom nije nastala ni karta PM3, na kojoj su ipak ispravljene greške u prikazu ušća Neretve, uz pogrešan smještaj Gabele na lijevoj umjesto na desnoj obali, dok Metković uopće nije ucrtan. Netočnost u smještaju pojedinih naselja može se primijetiti i na području istočne Hercegovine. Naselja unutar Dubrovačke Republike uglavnom su točno raspoređena.

Karte iz prijepisa Orbinijeva djela obuhvaćaju uže područje Dubrovačke Republike s bližim zaleđem, Poneretavljem i Bokom kotorskom, ali se i na njima pokazuju slični nedostaci. Vodotok Neretve s brojnim pritocima znatno je “skraććen”, a Trebišnjica je “proširena”. Karta KS2 uglavnom obuhvaća uzmorske i otočke toponime koji su ucrtani i na drugim kartama. Karta na listovima KS3/I i KS3/II (najveći dio Republike s Bokom kotorskom i zaleđem) najvećeg je mjera i sadrži grb Dubrovačke Republike i grb Zete, te dubrovačke regionime, to jest nazive knežija: *Ponta*, *Primorie*, *Breno* i *Canali*. Na listu karte koji prikazuje sjeverozapadni dio Republike (KS3/I) upada u oči da nije obuhvaćen njezin cjelokupni teritorij: Pelješac je samo polovično ucrtan, dok Lastova uopće nema. U granicama Republike ucrtani su brojni toponimi s nekim greškama, npr. Trsteno (*Cannosa*) je ucrtano bliže Dubrovniku od Zatona (*Malfi*). Hipotezu o nepostojanju terenskog rada dodatno potvrđuju i greške na susjednom području delte Neretve: naselje Gabela (*Gabella*), do kojega su plovili dubrovački trgovački brodovi, prikazano je pogrešno na lijevoj obali Neretve. S druge strane, Metković (*Metkovichi*) je pogrešno ucrtan na desnoj obali, i to na neimenovanom (zapravo nepostojećem) pritoku. Oba spomenuta naselja pogrešno su ucrtana uzvodno od ušća Krupe i Bune u Neretvu. Također, ponavlja se greška napravljena na jednoj od dvije karte iz Pomorskog muzeja: prikazano je da se Norin,³³ koji je u stvarnosti desni pritok Neretve, ulijeva u Jadransko more. U zaleđu Dubrovnika ucrtan je regionim *Lugh* (Trebinjska šuma). Na listu koji obuhvaća jugoistočni dio Republike s Bokom kotorskom i zaleđem (KS3/II) upisane su *Rudine* (Bilećke Rudine), a južno od Trebinja *Monti Subzi* (Zubačka Ubla). Urtane su granice mletačkih posjeda u Boki kotorskoj i granice *Zente* (Crne Gore), a čitavo je zaleđe podijeljeno na Gornju i Donju Hercegovinu.

Orijentacija karata prema sjeveru, koja je uobičajena od razvijenog srednjeg vijeka, u ovom slučaju nije primijenjena. Naime, na analiziranim kartama Dubrovačke Republike s okolicom koristi se orijentacija prema istoku, koju u to vrijeme nalazimo samo kod arapskih karata. Eventualni utjecaj arapskih

³³ Norin je u gornjem dijelu toka nazvan *Narenta* (Neretva), pa su zato na karti hidronimom *Narenta* označene dvije različite tekućice.

kartografa, posredstvom Osmanskog Carstva, malo je vjerojatan jer je osmanska kartografija bila vrlo slabo razvijena. Orijentacija prema istoku može se povezati sa srednjovjekovnim običajem nazivanja istočnih krajeva “gornjim” zato što na istoku izlazi Sunce pa se istok na kartama postavljao u gornji dio.³⁴

c) Još neka obilježja i konotacije dubrovačkih kartografskih izvora

Geografski priručnik Europe u mnogim se elementima oslanja na Ptolomejevo poimanje geografije, koje od kraja 15. stoljeća prevladava među europskim kartografima. U to se doba prevodi, a potom i tiska Ptolomejeva *Geographia*, te se suvremene kozmografske spoznaje u humanističkom duhu modificiraju i postupno usmjeravaju prema povezivanju antičkog i suvremenog u jedinstvenu cjelinu. Tijekom iduća dva stoljeća, razvojem deskriptivne geografije s jedne i egzaktnih znanosti s druge strane, evoluirala i razumijevanje geografske discipline, koja svoj znanstveni temelj dobiva u djelu Bernarda Varena 1650. godine. Međutim u Italiji, gdje Volanti nalazi uzore za svoj geografski priručnik, tijekom 17. stoljeća ne postoje značajniji i opsežniji “geografski” naslovi. Dok se na zapadu Europe pojavljuju prvi atlasi, kao svesci u kojima se sabiru znanja o *ekumeni*, na Apeninima takva djela imaju tek nekoliko imitatora. Autor priručnika posebno konzultira mletačke izvore, čiji je autoritet i primat u odnosu na druge žestoko branio profesor filozofije na padovanskom Sveučilištu Vitale Terrarosa.³⁵

Pomnim proučavanjem definicija geografskih pojmova, pa i samih naziva pojedinih “glavnih zemalja”, u Volantijevu priručniku može se uočiti utjecaj renesansne geografije zasnovane na antičkim uzorima. To je posebno primjetno u opisivanju onih dijelova Europe koje autor slabije poznaje. Upravo u tom slučaju on poseže za humanističko-renesansnom literaturom koja se još uvijek drži antičke, odnosno rimske geografske tradicije. Prilikom geografskog definiranja pojedinih “glavnih zemalja” autor evocira antičko pojmovno nasljeđe koje više od tisuću godina nije bilo dio geografske stvarnosti (Trakija, Dardanija, Mezija, Liburnija). Dakako, riječ je o područjima jugoistočne Europe u neposrednom i širem zaleđu Dubrovačke Republike, koja su tada bila pod višestoljetnom upravom Osmanskog Carstva. Republika je bila u tributarnom političkom odnosu s

³⁴ Tipičan primjer predstavlja srednjovjekovna (a i kasnija) uporaba pojmova Gornje (jugoistočne) i Donje Dalmacije (na sjeverozapadu).

³⁵ Detaljnije o razvoju geografije na Apeninima vidi: Marica Milanese, »Geography and Cosmography in Italy from XV to XVII Century.« *Memorie Società Astronomica Italiana* 65/2 (1994): 443-468.

Osmanlijama, s kojima je imala povlaštene trgovačke odnose, a dubrovački su trgovci bili prisutni na osmanskim teritorijima, pa su zacijelo dobro poznavali pojedine dijelove jugoistočne Europe koji se spominju u priručniku. Autor priručnika ipak se koristio samo knjiškim izvorima. Takvih je djela bilo napretek u slučaju zapadne i srednje Europe, međutim bilo ih je iznimno malo u slučaju jugoistočne i istočne Europe. Rezultat je vrlo dobar, pa čak i izvrstan opis španjolskog, francuskog, njemačkog i talijanskog prostora, ali i slabo poznavanje onih područja koja su geografski bila blizu Dubrovačke Republike. Inzistiranje na sekundarnim tiskanim izvorima, umjesto oslanjanja na egzaktne podatke dobivene izravno, iz "prve ruke" od velikog broja dubrovačkih trgovaca, također je u skladu s renesansnom tradicijom crpljenja podataka o geografskoj stvarnosti iz antičkih izvora i humanističkih djela. Iako je kraj 17. stoljeća razdoblje kada se od humanističko-renesansnih izvora u spoznavanju svijeta prelazi na egzaktnije metode u duhu baroknog empirizma i racionalizma, očigledno je da je renesansno poimanje svijeta još uvijek bilo duboko ukorijenjeno u sredozemnom dijelu Europe, što se odrazilo i u dubrovačkom kartografskom amaterizmu. Može se reći da je humanistički duh učenosti, koji daje prednost autoritetu pisanih izvora (a oni su utemeljeni na antičkoj tradiciji), umjesto empirijski provjerenim činjenicama, bio ključan i u nastanku dubrovačkog priručnika.

Korištenje renesansnih izvora, koji ne odražavaju geografske činjenice s kraja 17. stoljeća, uočava se i u nekim konkretnim primjerima. Tako je npr. Portugal uvršten u Španjolsku, i to kao njena regija, iako je razdoblje Iberijske unije između španjolske i portugalske krune okončano 1640, nakon čega je Portugal ponovno postao nezavisno kraljevstvo. Tu je novu političku stvarnost priznala i sama Španjolska odredbama Lisabonskog sporazuma iz 1668. Uzme li se u obzir godina izrade Volantijeva priručnika (1694), postaje jasno da se radi o rasponu od nešto više od četvrt stoljeća neuvažavanja političkih promjena i geografske realnosti. Nadalje, kao jedan od gradova u Ugarskoj naveden je i Beograd, koji je bio pod osmanskim upravom od 1521, dok ga je habsburška vojska nakratko zauzela 1688. i njime upravljala samo tijekom dvije iduće godine. Pod Trakijom se uzima područje europskog dijela suvremene Turske, koje je od 1453 (ta je godina izričito navedena) pod osmanskim upravom. Moskva (*Moscovia*) je područje istočno od Poljske te obuhvaća teritorij nekadašnje Moskovske kneževine, koja će već 1547. biti preimenovana u Rusko Carstvo (međutim, sve do prve polovice 18. stoljeća istovremeno će se koristiti i naziv Moskovsko Carstvo).

U priručniku se također mogu zamijetiti i određene geografske nelogičnosti, za koje ostaje otvoreno pitanje odakle su preuzete. Tako su npr. pojedine

nizozemske pokrajine (Zeeland, Holandija, Utrecht, Frizija, Groningen, Gelderland) uvrštene u Njemačku, baš kao i neke današnje belgijske pokrajine (Flandrija, Brabant, Antwerpen, Mechelen, Namur, Artois, Hainaut) i Luksemburg, iako su te pokrajine sve do 1714. bile dio Južne Nizozemske pod španjolskom upravom. U okviru Njemačke posebno je navedena Gornja Njemačka (*La Germania Superiore*), u koju su ubrojene pokrajine na zapadu (u okviru današnje Njemačke i Belgije), istoku (Brandenburg, Pomeranija, Šleska, pa čak i Češka i Moravska), sjeveru (Saska) i jugu (Bavarska, Württemberg, Franačka), kao i alpske zemlje (Švicarska, Austrija). Tu se nanovo postavlja pitanje korištenja pojma “gornji”, što ovisi o tome iz koje se perspektive promatra njemački prostor. Stoga bi se moglo zaključiti da se u priručniku pod tim pojmom zapravo podrazumijeva politička, gospodarska i društvena jezgra njemačkog kulturnog prostora.

Osobito je zanimljiva i donekle originalna autorova podjela zemalja na području jugoistočne Europe (*Slavonia, Grecia, Tracia, Servia e Bvlgheria*), koja nažalost nije popraćena kartama. U tom su opisu naročito izraženi humanistički aspekti priručnika, kao i njegove političke konotacije koje počivaju na posvećenijem ignoriranju činjenica o višestoljetnoj osmanskoj vlasti u najvećem dijelu tog područja. S druge strane, ova podjela predstavlja i svojevrsno dubrovačko viđenje ranonovovjekovne situacije na području “Slavonije”, koja ima uporište u predosmanskom srednjovjekovnom razdoblju ali uvažava i neke recentne migracije. Upada u oči izostanak “ilirske” determinacije i davanje prednosti slavonskoj/slavenskoj. Osim naziva kao okvira koji upućuje na etnopolitičku i geografsku cjelinu, u opisu pojedinih zemalja autor se ne upušta u dodatne raščlambe. Kao dijelovi Slavonije navode se: uža ili prava Slavonija (*Slavonia Propriamente*), Raška (*Rascia*), Hrvatska (*Croatia*), Bosna (*Bosna*), Dalmacija (*Dalmatia*) i Zadarski okrug (*Contado di Zara*). Uža Slavonija je kraljevstvo koje obuhvaća međurječje Save i Drave, od Štajerske na zapadu i Dunava na istoku. Na sjeveru Dravom graniči s Ugarskom, a na jugu s Hrvatskom. Raška, pak, s oznakom provincije, više nije na jugoistoku, kako to sugerira njezin antički naziv *Dardania*, nego znatno sjevernije, na području istočnog Srijema, Bačke i Banata pa tako s različitih strana graniči s Ugarskom, Vlaškom, Bugarskom, Bosnom i Srbijom. Ovaj novi smještaj Raške upućuje na autorove spoznaje o teritorijalnim promjenama tijekom Velikog rata i o velikom doseljenu srpskog i vlašskog stanovništva na ta područja 1690. Hrvatska se pruža južno od Slavonije do zadarskog okruga na jugu, Kranjske Marke na zapadu i Bosne na istoku. Bosna je *regione bellissima*, smještena južno od Save i graniči s Hrvatskom i

Dalmacijom na zapadu i jugu, a Srbijom na istoku. Jednom konstatacijom kaže se da njome “sada” vladaju Turci. Neobično je i prilično neprecizno, ali u antičkom smislu široko poimanje Dalmacije, pri čemu se ne spominje trenutačna mletačka dominacija. Dalmacija graniči s Istrom, Hrvatskom i Bosnom i proteže se sve do Lješa, a u prošlosti se dijelila na Liburniju i Lješku Dalmaciju. Zadarski okrug zapravo je taj liburnski dio Dalmacije. Dakako, autor ne propušta reći da je metropola Dalmacije upravo Dubrovnik, koji je ujedno i država, republika. U patriotskom zanosu među najvažnije rijeke Slavonije, uz Dravu, Savu, Drinu i Neretvu, na prvo mjesto stavlja malu dubrovačku Omblu.

Pod pojmom *Servia* podrazumijeva se antička Gornja Mezija (*Mesia Superior*) do Dunava na sjeveru i sjevernih dijelove današnje Republike Makedonije na jugu. Glavni grad Srbije je Smederevo. Bugarska (*Bvlgheria*), antička Donja Mezija, otprilike se podudara s prostorom današnje bugarske države.

Ako se determinacija Slavonije iz priručnika usporedi s Ilirikom na Gradijevoj i Lučićevoj karti, vidimo da se obuhvaćena područja u najvećem dijelu podudaraju. Razlika je uglavnom u tome što se u priručniku u Slavoniju ubraja “nova” Raška na novooslobođenom području Podunavlja, a na starijim Gradijevim i Lučićevim kartama ona je sinonim Srbije.

Oblikujući svoju podjelu zemalja, autor dubrovačkog priručnika vjerojatno se služio i suvremenim geografskim vodičem Lodovica Passeronea, koji je od prvog objavljivanja 1674. doživio još nekoliko pretisaka, a jedno je izdanje objavljeno upravo u godini datiranja dubrovačkog priručnika 1694. Passerone poistovjećuje Ilirik i Slavoniju (*Illyrico overo Schiavonia*) i to u nešto užem hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom okviru.³⁶

Sve što je rečeno o utjecaju i ograničenjima ptolomejskog i renesansnog nasljeđa u geografskom priručniku vrijedi i za karte Dubrovačke Republike, koje također sadrže brojne povijesne referencije koje vrijedi analizirati.

Na kartama iz Pomorskog muzeja miješaju se antički, srednjovjekovni i suvremeni termini. Na PM1 i PM2 rijeke su uglavnom obilježene latinskim (*Dravus, Savus, Danubius seu Ister, Drinon, Narenta*), ali i slavenskim nazivima (*Zettigna, Bosna i Trebiscgniza*). Uz spomenute antičke ceste, zabilježeni su i neki klasični toponimi poput *Diomedis Promontorium* (Rt Ploča kod Rogoznice), *Saxa*

³⁶ Ilirik ili Slavonija, po Passeroneu, obuhvaća područje od Istre do Dunava, to jest Slavoniju u užem smislu, Hrvatsku ili Liburniju i Dalmaciju. Vidi: Lodovico Passerone, *Gvida geografica Ouero Compendiosa Descrizione del Globo Tereno etc.* Venetia: per il Prodocimo, 1694: 171-174.

Cadmea (Konavoske stijene), *Ceraunii Montes* (planinski lanac Mali Kanalit u Albaniji), *Scardo Monte* (Podrinjske planine) i teritorionimi: *Liburnia*, *Dardania* i *Macedonia*. Valonski zaljev na obje se karte naziva *Porto de Ragusei*. Ni na jednoj od karta nisu obilježeni područje ni granice osmanske vlasti, a osobito su zanimljivi regionimi i nazivi zemalja, koji u pravilu odražavaju predosmansku situaciju. U crtane su samo granice Dubrovačke Republike, mletačkih posjeda u Boki kotorskoj i Zete (Crne Gore). Granice Zete su neprecizne i uglavnom obuhvaćaju područje plemena Katunske nahije, s tim da se naziv *Zenta* proteže i izvan tih granica, a na karti PM3 naziva se *Montenegro*. Na području Dubrovačke Republike upisani su regionimi *Primorie* i *Canali*. Južno od Save na sve tri karte je upisana Bosna (*Bosnia*), zapadno od Cetine je upisana Hrvatska (*Croazia*, *Liburnia*), od Cetine do Trebišnjice Hum (*Chelmo*), a oko Trebišnjice *Tribunio*. Na karti PM1 sjeverno od Zete, uz Drinu je *Herzegovina* (Stara Hercegovina), s tim da je na karti PM2 dodan i naziv *Ducato di S. Sabba*, kao i podjela na *Inferiore* (na karti sjeverno) i *Superiore* (na karti južno), a kao regionim označene su i *Rudine* (Bilećke Rudine), te *Dolcigno* (ušće Bojane). Na karti PM3 također su ucrtane *Rudine* i *Lugh* (Trebinjska šuma). Kao i u geografskom priručniku, i na ovim se kartama očituju recentne seobe balkanskog stanovništva. Tako je na karti PM2 na području Banata upisano *Regno di Rassia*. Međutim, na karti PM1 naziv *Rascia* proteže se od Stare Hercegovine do Dunava, a od Dunava duž Pomoravlja je upisano *Bulgaria*. Na području Srijema proteže se etnonim *Serviani*. Gotovo isti regionimi i teritorionimi na užem području dubrovačkog zaleđa upisani su i na karti KS1. Poput Stare Hercegovine (*Provin: Herzegovina*), Zeta (*Zenta*) je podijeljena na dva dijela (*Superiore* i *Inferiore*), ali je značenje u odnosu na Hercegovinu obrnuto, Gornja je na sjeveru, a Donja na jugu. Između je upisano *Monte Negro*. Sličan raspored zemalja je i na listovima karte KS3/I i KS3/II. *Contea Chelmo* je s obje strane Neretve, a od njezina ušća do grada Dubrovnika (na listu KS3/I) proteže se naziv *Dalmazia*. Na istom listu je dubrovački grb u baroknoj varijanti boja: na štitu osam naizmjeničnih crvenih i plavih traka s natpisom RAGUSEO: DO. Na karti KS3/II, u granicama Crne Gore upisano je *Montenegro* zajedno s nazivom *Zenta*, koji se proteže preko granica. Čitavo je područje unutrašnjosti podijeljeno na Gornju (*Superiore*) i Donju (*Inferiore*) Hercegovinu, u koju je uključena i Crna Gora. Na istom je listu i grb: u štitu osmerokraka zvijezda, iznad štita kruna iz koje izrasta vučja glava. Riječ je o grbu Balšića s tumačenjem da je to grb Zete: *Arma della Contea di Zenta, che è ora Monte Negro, ed alcune altre terre che qui sotto si vedono ad essa contenenti*.

Prilozi

Dubrovačke karte i toponimi

Karta 1. Dubrovačka Republika sa zaleđem (PM1).

Toponimi na karti 1.

Hidronimi (31)	Boccha di Cattaro, Bojana F., Buna F., Crupa F., Danubius F. seu Ister, Dravus F., Drilo F., Drino F., Drinon F., F. Loga, F. Narenta (2x), F. Norin, Fonte di Drino, F. Savus Inferior, F. Savus Superior, F. Trebiscgniza, F. Varbas, Gliuta F., Ibar F., Lago, Lago di Scutari, Lago Saschero, Mladine, Morava F., Narenta, Ombla, Rama F., Rasca F., Titius F., Zetta F., Zettigna F.
Hodonimi (1)	Via Ignatia vestigia
Oikonimi (82)	Almisa, Antivari, Babinopoglie, Bagna Luciza, Bardiscte, Barsetenik, Bielopavlovi, Bilechia, Blagaj, Blatto, Brokno, Brozze, Budva, Cattaro, Clementi, C. Novo, Croja, Cucci, Doclea, Dolcigno, Dolli, Dracevo, Duba, Durazzo, Dviza, Epidauro, Gabella, Gioschetto, Goranni, Grab, Gradaz (3x), Grahovo, Gregusce, Imoki, Imotiza, Jednosci, Kavagliari, Kogniz, Lippa, Lombarda, Lugh, Manastier (3x), Metkovichi, Nikscichi, Novi Pazar, Odrinichi, Onogoseglie, Opus, Orah, Osonik, Oseglie, Perasto, Pistrina, Podgoraz, Poglione, Poglize, Ragusa, Risano, Rudine, Sagaraz, Sagora, Salona, Saostrogh, Scardona, Scutari, Sebenico, S. Giorgi, Sasgiabglie, Slano (2x), Spalato, Subzi, Svitava, Talasera, Trau, Trebigne, Trepozzi, Uttovo, Velestovo, Vietarnik, Vitaglina, Zarina, Zuzke
Oronimi (4)	Gerauny Montes, Monte Negro, M. Pogaccia, Subacke Planine
Regionimi (14)	Bosnia Pars, Bulgaria, Canali, Chelmo, Croazia, Dardani, Herzegovina, Liburni, Macedonia, Primorje, Rascia, Rudine, Serviani, Zenta
Teritorionimi (41)	Bielaz, Breno, C. Cumano, C. Stagno, C. Grongo, Diomedis Promontorium, Dogna Gora, Glavoccti, Gravosa, I. Brazza, I. Bua, I. Calamotta, I. Curzola, I. Giupana, I. Lagosta, I. Lesina, I. Lissa, I. Sason, I. Sciolta, I. Zuri, I. Media, Molunta, Lapad, Lastovska, Olipa, Piano di Gliubigne, Piano di Popovo, Porto di Ragusei, Prek, Sabioncello, Saline, Saplunara, Saxa Cadmea, S. Bobara, S. Daxa, S. Jakglian, S. Lacroma, S. Mercana, S. S. Andrea, S. Sciusciaz, Zorca

Karta 2. Dubrovačka Republika sa zaleđem (PM2).

Toponimi na karti 2.

Hidronimi (52)	Bocche di Cattaro, Bojana F., Bosna F. (3x), Buna F., Buniza F., Clausala F., Colubra F., Danubio F., Danubio Fiume, Dravo F., Drino bianco F., Drino F. (2x), Drino Nero F., F. Baersctenik, F. Crupa, F. Gliuta, Fiume di Drino, F. Rama, F. Trebiscgniza, Ibar F., Lago (4x), Lago di Scutari, Lago Rastovo, Lago Saschero, Lasva F., Malfi, Mare piccolo di Stagno, Marifeli F., Misra F., Moraccia F., Morava F., Narenta F., Norin, F., Ombla, Oriundo F., Paludi, Pantani, Radima F., Rasca F., Rava F., Saline, Savo F. (2x), Slano, Stotti Lago, Tara F., Temez F., Varbas F., Visseva F., Zetta F., Zettina F., Zoga F., Zuza F.
Hodonimi (2)	Vestigia della strada militare, Via ignatia, nunc ejus vestigia
Oikonimi (209)	Aimota, Almisa, Anki, Antipari, Antivari Port., Arki, Babinopoglie, Barka, Belgradi, Beola, Bielin Do, Bilechie, Bilosbje, Blagaj, Blagas, Bolchova, Bolovich, Branuir, Braz, Breno, Brochianaz, Budua, Cammeniza, Casiaki, Casra, Cataro, Cataze, Cavaz, C. Corzela, Cepac, Cepeliza, C. Epidauro, Cevo, Cezza, Chaez, Chelebi, Chirocari, Cifaleon, Claz, Clementi, C. Lodi, Cluzi, C. Novo, Cogniz, Cogniza, Copagnik, Columboza, Coza, Cresevo, Croja, C. Stagno, C. Trebigne, Cucci, Cumirza, Czarno, Dagrio, Diuno, Dobor, Dobri Do, Dolazi, Dolli, Dovo, Dracevo, Drinasto, Drinavar (2x), Drino, Drobacz, Dubgliani, Durazzo, Ecore, Ersech, Ersemlo, Forno, Fosa, Gabella, Galombetz, Giren, Gluhi do, Grab (2x), Grachevo, Gradaz, Grahovo, Gregori, Gregusce, Gutigna, Ibar, Imotiza, Julich, Kararsebes, Kelpen, Klutot, Ladineuo, Limgnane, Lisro, Luevie, Magolay, Makarska, Medin, Mesesomlo, Metcovichi, Mihajlovich, Milesceveze, Miranovich, Monastier, Moracevo, Mostar, Nisi, Notharis, Novemmont, Novi Pazar, Nurgag, Onogoscglie, Orah (2x), Osonik, Pardagi, Parechin, Pastovicchi, Pedit, Pekilagi, Perdoniza, Pesra, Piperi, Pistrina, Piva, Pliescevo, Prachia, Prapratno, Predio, Prespa, Prievor, Pristina, Ramenbiar, Rocha, Rosuna, Ruscko, Saba, Sabacz, Sabagni, Sagora, Salatina, Salona, Samandria, Sar, Sarato, Sasgiablie, Scardona, Scutari, Scgiabiza, Sebenit, Seburad, Segiabak, Semandrie, Semlin, S. Giorgi, Siaban, Sinit, Siza, Slano, Slatina, Slimniza, Smoquina, Sottonichi, Spalato, Spasro, Stolaz, Strasa, Sumavez, Svitava, Svonik, Targnine, Tamoviza, Techia, Temesvar, Tiefin, Tirzacum, Tochia, Tolezok, Tolle, Trau, Traunik, Trau vecchio, Turcovichi, Tusri, Uble, Urotaz, Uscana, Var, Vardiscte, Veglia meghia, Veliciani, Vendenis, Vergorosi, Veselin, Viminatio, Vitagliena, Vrucovaz, Xiran, Zarniza, Zarvenik, Zebernik, Zecglici, Zenderin, Zenobit, Zetigne, Zettina, Zelzniza, Zucbich, Zucvernik, Zuzke
Oronimi (7)	Geraunij Montes, Miedena Glava, Monte Nero, Morine, M. Ostrog, M. Pogaccia, Scardo M.
Regionimi (18)	Albania, Bosnia, Canali, Chelvmo, Dolcigno, Ducato di S. Sabba ora, Herzegovina Inferiore, Herzegovina Superiore, Lugh, Macedonia, Primorie, Regno di Russia, R. Ragusa, Serviani, Topliza, Tribuhio, Tribunio Supr., Zenta
Teritorionimi (60)	Bocche di Narenta, Borovaz, Carboni, C. Cumano, C. Grongo, Corfu Isola, Daxa, Dolcigno nuovo, Dolcigno vecchio, Guardia di Barca, I. Bielaz, I. Bobara, I. Brazza, I. Bua, I. Calamotta, I. Copis, I. Corzola, I. Daxa, I. Giupana, I. Groma, I. Lagosta, I. Lesina, I. Lissa, I. Masliniza, I. Media, I. Meleda, I. Mercana, I. Molunta, I. Pettini, I. Sason, I. Sciolta, I. Sciusciaz, I. S. Clemente, Marciara, Molunta, Osin, Pen. Brozze, Pen. Sabioncello, P. Giuliana, Piano di Gliubigne, Piano di Gliubomir, P. Molunta, Poglianne biele, Popovo, Porto de Ragusei, P. Palazzo, P. Ponta, Priesca, Promont. Lapad, Promontorio di Diomede, Rose, S. Arcangelo, S. Rosario, P. Tarpagn, Rudine, S. Andrea, Scogli di Lagosta, Torcela, Valescra, Vidovo Polie

Karta 3. Dubrovačka Republika sa zaleđem (PM3).

Toponimi na karti 3.

Hidronimi (21)	Barsctanik F., Bocche di Cataro, Buna F., Crupa F., Dolli, F. Gliuta, Narenta F., Norin F., Lago Lenga, Lago Saschero, Lago Scutari, Mladine, Obod, Ombla F., Paludi, Piccol mare di Stagno, Saline, Slano, Trebiscgniza F., Varbas F., Zettina F.
Hodonimi (0)	-
Oikonimi (145)	Albanopoli, Antivarini, Archivari, Babinopoglie, Bani, Baorcino, Barsecine, Beirgat, Bielin Do, Bielize, Biolechie, Bolovichi, Bosanca, Breno, Brochiza, Brochna, Brocniaz, Budva, Canesa, Castel novo, Cataro, C. Bielopavlovichi, C. Cevo, C. Clementi, C. Cucci, Cepicuchie, C. Gugna, Clek, Clobuk, Conta, Corienici, Crivoscia, Croja, C. Trebigne, Cuti, Cuvnani, C. Zetigna, Dobrij Do, Dobrota, Dolcigno, Dracevo, Duba, Duba Gorgna, Dubraviza, Dunavi, Durazzo, Dvarniza, Epidauro, Garmagnane, Gioschetto, Gliubaz, Gliubovo, Gluhij Do, Gomigliani, Grab, Gradaz (2x), Grahovo, Gregusce, Gromaccia, Grudda, Gugne, Ilaca, Imoci, Imotiza, Jaseniza, Jednosici, Limagna, Lippa, Lisaz, Maccarsca, Maine, Majcovi, Malfi, Marcevo, Marzine, Metkovichi, Miculich, Miranovichi, Moccichi, Monastier (3x), Mravignaz, Narenta, Obod, Odrinichi, Onogoscglie, Orah, Osegneviza, Osonik, Pastrovicchi, Perasto, Petrovoselo, Pgliescevez, Piperi, Plocize, Podgoraz, Podimoc, Poglize, Polize, Prapratno, Prievor, Rauno, Ravaglieri, Risano, Sagaraz, Sagora, Sascgiablie, Sastrog, Savala, S. Croce, Sedlari, Slano (2x), Slimniza, Slivno, Smocovgliani, Smoquina, Sotonichi, Stagno, Straucia, Stuppa, Svitava, Targnine, Tarnovaz, Tarnoviza, Tocionik, Topollo, Trebiseniza, Turcovichi, Uble, Uscglie, Uscopie, Uttovo, Valdenoce, Valescra, Vallona, Varceglie, Vardisce, Varsno, Vattasi, Veglia meghia, Velesctevo, Vietarnik, Vilussa, Vitagliena, Vodovaglie, Zuzka
Oronimi (4)	M. Cam, Monte Nero, M. Ostrog, M. Pogaccia
Regionimi (10)	Albania, Bosnia, Croazia, Dalmazia Lliria, Lugh, Montenegro, Primorje, R. Raguza, Rudine, Servia
Teritorionimi (70)	Bielaz, Biele Poglianne, Blatto, Carboni, C. Grongo, C. del mar grande, Cerviniza, Copis, Corieri, Cruciza, Dogna Gora, Fcedriza, I. Bobara, I. Brazza, I. Calamotta, I. Corzola, I. Croma, I. Daxa, I. Giupana, I. Lagosta, I. Lesina, I. Marciara, I. Media, I. Melada, I. Mercana, I. Molunta, I. Priestap, I. S. Andrea, I. S. Pietro, Lastovska, Masliniza, Obod, Osin, P. Corita, P. Crisize, Penis. Brozze, Penisola Sabioncello, Penis. Ponta, Petrovaz, P. Giuliana, P. Gravosa, Piano di Gabella, Piano di Popovo, Piano di Trebigne, P. Lapad, P. Loqua, P. Molunta, Polize, P. Palazzo, P. Polace, Polize, Preke, Priesca, P. Prosora, P. Rosse (2x), P. Sapaniza, P. Sorra, P. S. Pietro, P. S. S. Rosario, P. Tarpaga, P. Vixagraz, P. Vranichi, Saclipito, Sadopniza, Saplunara, Saxa Cadmea, S. Elia, S. Giorgio, S. Lagostani, S. Pietro

Karta 4. Dubrovačka Republika sa zaleđem (KS1).

Toponimi na karti 4.

Hidronimi (39)	Bocche di Cattaro, Buna F., Buniza, Cepeliza F., Clausala F., Dolli, Drino F., Drino bianco F., Drino nero F., F. Barsctenik, F. Bojanna, F. Crupa, F. Gliuta, F. Narente, F. Norin, F. Ombla, F. Radobugla, F. Scgiupa, F. Trebiscgniza (2x), F. Verbas, Jezera, Lago di Popovo, Lago di Scardona, Lago Rustoo, Lago Saschero, Lago Scutari, Malfi, Mare piccolo Stagne, Moraccia F., Oriundo F., Radima F., Rama F. (2x), Scgiabiak F., Slano, Starne loque, Stotti Lago, Zetta, Zettigna F., Zoga F.
Hodonimi (2)	C. via militi vestig, Via ignatia vestigia
Oikonimi (156)	Aimota, Almisa, Antivari, Baorcino, Barsecine, Bergat, Biedgna, Bielin do (2x), Bielopavlonik, Bilechie (2x), Bielize, Blagas, Bolovichi, Borie, Bosanca, Bradina, Branido, Breztolaz, Budva, Cannosa, Castel Nuovo, Cataze, Cattaro, Cavaz, Cepac, Cepotiza, Cevo, Citafalcon, Clementi, Cliscevo, Cluzi, Co Ascrivium, Coza, Crivoscia, C. Stagno, Cucci, Dagrio, Dobri Do, Dobrota, Dolazi, Dracevo, Drinasto, Duba (3x), Dubraviza, Dulachi, Dunavi, Duono, Durazzo, Forno, Gabella (2x), Galichi, Gionchetto, Giuliana, Gliubovo, Gomigliani, Goranni, Grab (2x), Gradaz, Grakovo, Gregusce, Grudda, Gutigne, Imotiza, Jaseniza, Kogniz, Limgnane, Lippa, Lisaz, Losiza, Makarsca, Marzine, Miranovichi, Moccichi, Monastier (2x), Moracevo, Mostar, Narenta, Nesinko, Neves Pazar, Nikscichi, Obod, Odrinichi, Onogosche, Orah, Osin, Osonik, Pastrovichi, Perasto, Piperi, Pliescevo, Plocize, Podgoraz, Podimoc, Poglize, Pordoriza, Postragne, Predio, Prievor, Primone, Prisoje, Risano, Rudine, Sabagni, Sagora, Sagaraz, Salona, Sastrog, Scutari, Segiabiza, Sascgiablie, Scgiabiza, Slano, Slimniza, Smocovgliani, Smoquina, Sottonichi, Spalato, Spic, Spusg, Stolaz, Straucia, Stuppa, Sudeniza, Svevine, Svitava, Targnine, Tarnovaz, Tarnoviza, Tergorosi, Topollo, Trau, Turchevici, Uble, Uscana, Uscglie, Uscopie, Vaceglie, Valdenoce, Vardisete, Veglia meglia, Velestevo, Veliciani (2x), Vergoraz, Vietarnik, Vigan, Visociani, Vitagliena, Vlaska, Vrabaz, Vrucisa, Vulahi, Zarniza, Zecglici, Zettigna, Zucvernik, Zuzke
Oronimi (6)	M. Cam, Miedena glava, Montirubzi, M. Ostrog, M. Pogaccia, M. Trussina
Regionimi (15)	Canali, Cheimo Cont., Dolcigno, Herzegovina sup., Lug, Monte Negro, Ora Ducato di S.Sabba olim, Morine, Provin. Herzegovina inf., Primorie, R. Ragusa, Tribunia, Tribunio, Zenta superiore, Zenta inferiore
Teritorionimi (57)	Borovaz, Breno, Calamotta, Carboni, C. Cumano, Dogna Gora, Gravosa, I. Bobara, I. Brazza, I. Bua, I. Corciola, I. Corfu, I. Croma, I. Daxa, I. Giupana, I. Lagosta, I. Lesina, I. Lissa, I. Sason, I. Sciolta, I. Marciara, I. Media, I. Meleda, I. Mercana, Luka, Molunta inf., Molunta sup., Olim Saxa Cadmi, Pen. Brozze, P. Epidauro, Pettini, P. Giuliana, Piano di Gliubigne, Piano di Gliubomir, Piano di Trebigne, Plani dolli, Poglianne bjela, Ponique, Popovo, Porto de Ragusei, Prapata, Prom. Lapad, P. Rose, P. S. Rosario, P. Tarpagn, Sabioncello Ponta, Saline, S. Biagio, Secche, S. Molunta, S. S. Andrea, S. S. Clemente, S. S. Pietro, Torcela, Ulog, Vergorati, Vidovo Pogle

Nsiz (ispod Stoca)

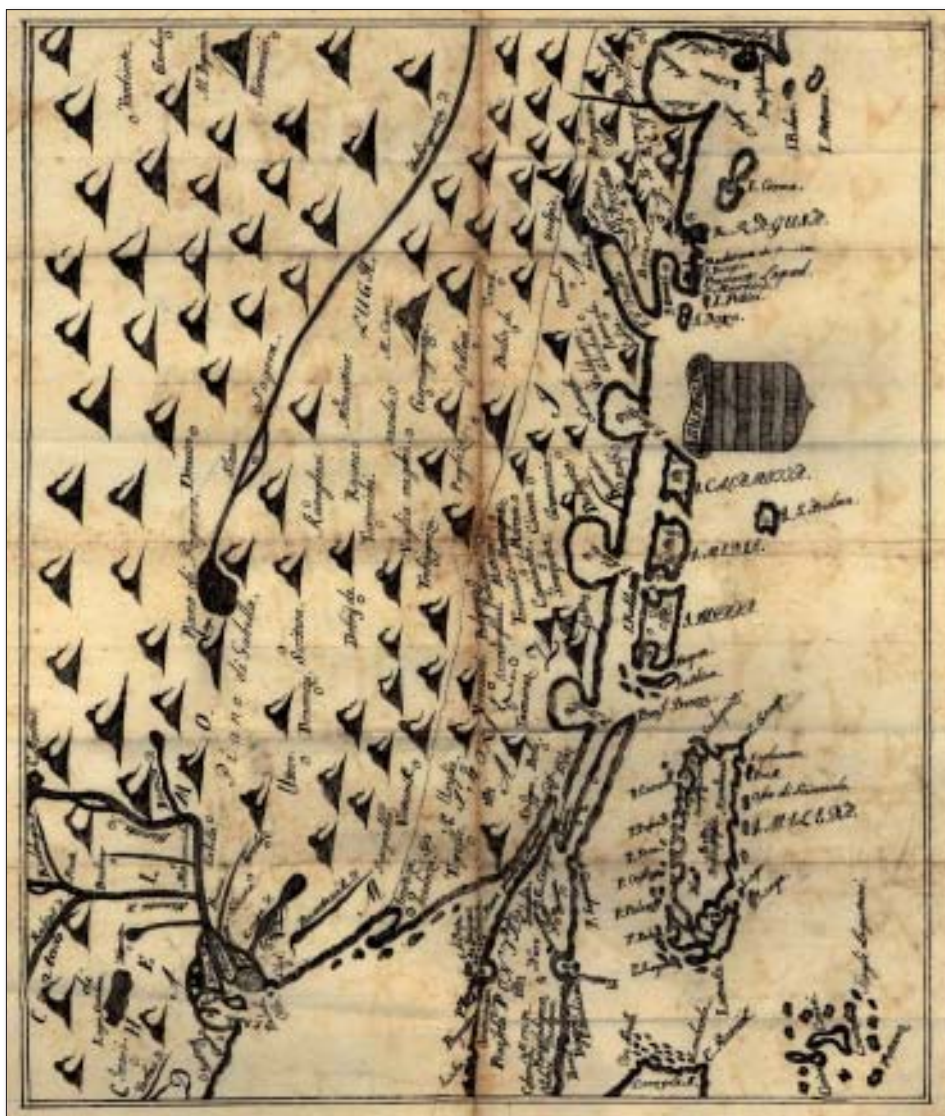

Karta 5. Dubrovačka Republika (KS2).

Toponimi na karti 5.

Hidronimi (9)	Bocche di Cattaro, Bocche di Narenta, Dolli, F. Gliuta, F. Ombla, Lago, Malfi, Mare Piccolo di Stagno, Slano
Hodonimi (0)	-
Oikonimi (17)	Almisa, Blatto (3x), Bosanca, Budva, Cattaro, C. Corgola, C. Lodi, Col. Epidauro, C. Stagno, Dolcigno, Gionchetto, Salona, Scardona, Spalato, Trau, Trau vecchio, Vitagliena
Oronimi (0)	-
Regionimi (3)	Canali, Ce. Rep. Ragusa, Primorje
Teritorionimi (42)	Babinopoglie, Breno, Carboni, C. Cumani, C. Grongo, Corfu I., Costi Schurmanove, Gravesa, I. Brazza, I. Bua, I. Calamotta, I. Copis, I. Corzola, I. Croma, I. Giupana, I. Lagosta, I. Lissa, I. Sason, I. Media, I. Melada, I. Molunta, Marciara, P. Giuliana, P. Molunta (2x), P. Palazzo, P. Ponta, Priesca, Promont. di Diomede, Promont. Lapad, P. Rose, P. S. Rosario, Sabioncello, Sc. Bobara, Sc. Bielaz, Sciolta, Sc. Masliniza, Sc. Mercana, Scogli Lagostani, Sc. Pettini, Sc. Sciusciaz, Sc. S. Andrea, S. Daxa, Tarpagn

Karta 6. Sjeverozapadni dio Dubrovačke Republike sa zaleđem (KS3-I).

Toponimi na karti 6.

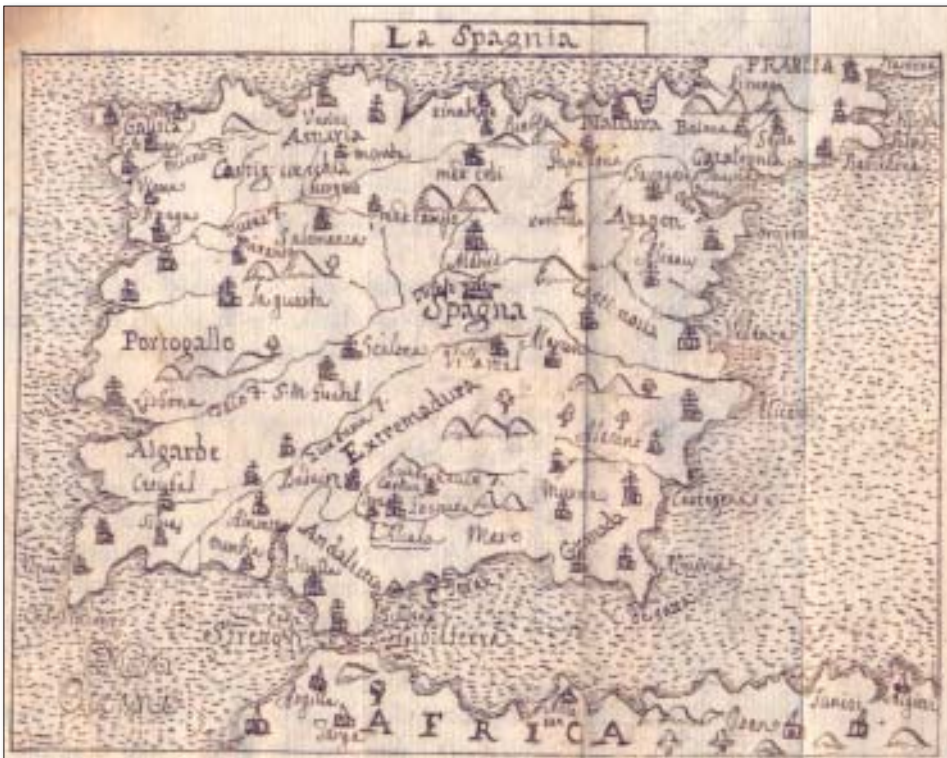
Hidronimi (17)	Barsceni F., Buna F., Buniza F., Crupa F., F. Ombla, Kabiak F., Lago (2x), Lago Saschero, Mare piccolo di Stagno, Mladine, Narenta F. (3x), Norin F., Paludi, Radobugla F., Saline, Trebiscgniza F., Varbas F.
Hodonimi (1)	Ponte
Oikonimi (89)	Barsecine, Bergato, Bielin do, Blatto, Bosanca, Brochno, Canosa, Cepicuchie, Clek, Cliscevo, C. Mostar, Comolaz, Coritta, Cosarni do, C. Stagno, Cuti, Danciagne, Dobrij do, Dolli, Dracevo, Duba, Dubraviza, Dvarniza, Epidauro, Gabella, Garmagnani, Gionchetto, Gliubak, Gradaz (2x), Grahovo, Gromaccia, Hodiglie, Imoci, Imotiza, Kavagliari, Lisaz, Losiza, Majcovi, Malfi, Maranovici, Marcevo, Metcovichi, Miranovici, Molni, Monastier, Mravignaz, Narenta, Ocucglie, Opus forte, Orah, Orebici, Oscorecigno, Osonik, Petrovo selo, Podgolabignaz, Podgoraz, Podimoc, Poglize, Ponique, Prosore, Postragne, Rauno, Sabirgne, Sagora, Sascamen, Sastrog, Savala, Scedriza, Sedlari, Sascgiablie, Slano (2x), Slivno, Smocovgliani, Smoquina, Stuppa, Svitava, Tarnovaz, Tocionik, Topollo, Trebiscgniza, Turcovichi, Uscglie, Uscopie, Uttovo, Valdenoce, Vardiscte, Veglia meglia, Vietarnik, Visociani
Oronimi (4)	Bosanca M., M. Cam, Monte Nero, M. Pogaccia
Regionimi (6)	Contado di Chelmo, Dalmazia, Lirico, Lugh, Primorie, R. Ragusa
Teritorionimi (66)	Babinopoglie, Borie, Breno, Briesta, C. di Ponta, C. Pelegrin, C. Rascnik, C. Grongo, Corzola I., Cosieri (2x), Cruciza, Dignac, Galiciav, I. Bobara, I. Calamotta, I. Croma, I. Daxa, I. Jupana, I. Mercana, I. Pettini, I. Rudda, I. S. Andrea, I. Media, I. Meleda, Jaklian, Lastovska, Lenga, Lombarda, Luka, Madonna delle Dence, Molini, Narpote, Obod, Osin, Ossi di Scieurmano, P. Camare, P. Crisize, P. Dolli, Penis. Brozze, Penis. Epidauro, Piano di Gabella, Piano di Popovo, Penisola Ponta, Petrovaz, P. Giuliana, P. Gravesa, P. Malfi, P. Palazzi, P. Palma, P. Prosora, Prapatna, P. Reale, Prek, Promont. Lapad, P. Sapaviza, P. Slano, P. Sorra, P. Zarquiza, Saclopniza, Saplunara, S. Biagio, Scogli Lagostani, S. Martino, S. Pietro, Srebarno, Tarstenik, Tre Sorelle

Karta 7. Jugoistočni dio Dubrovačke Republike sa zaleđem (KS3-II).

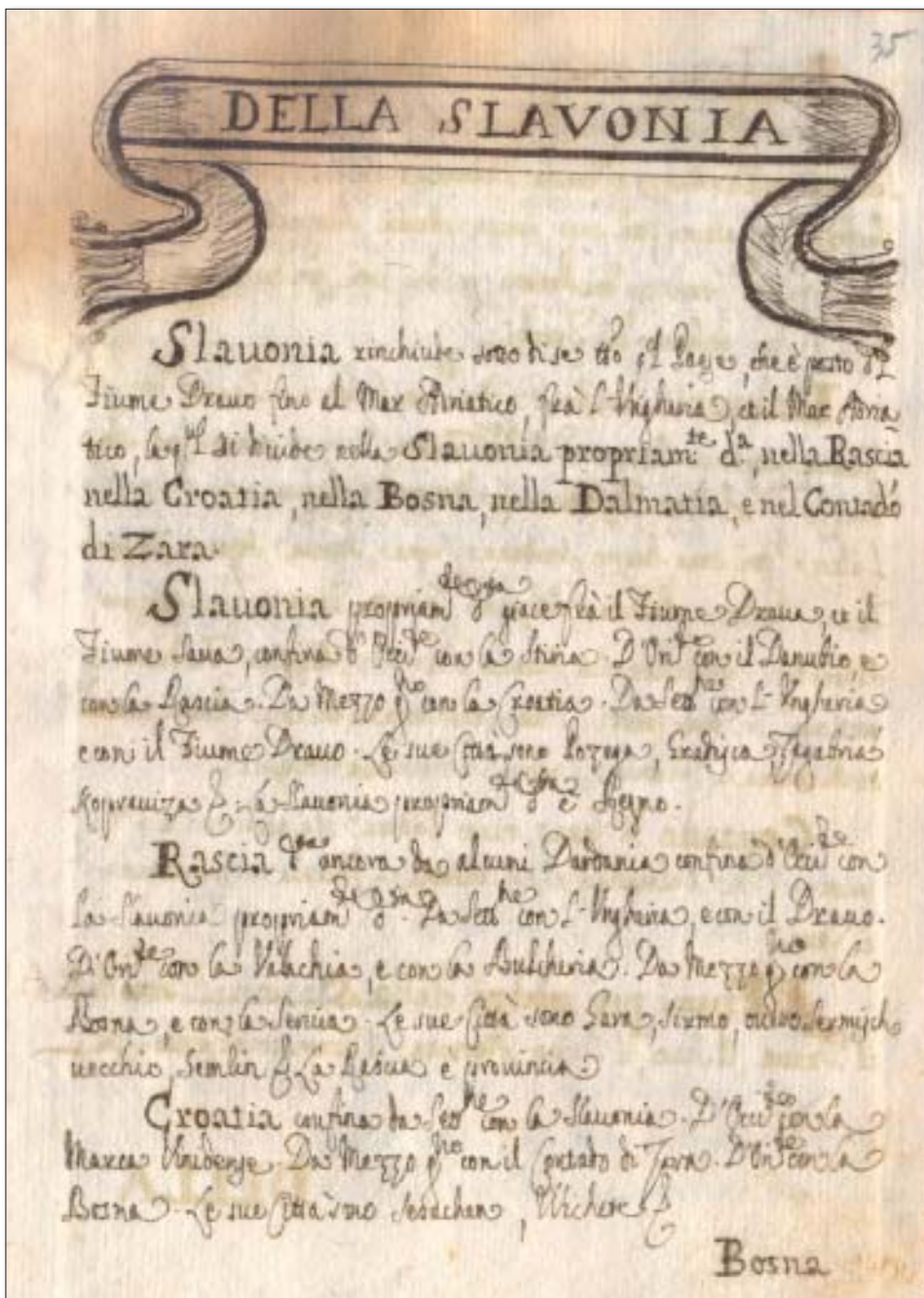
Toponimi na karti 7.

Hidronimi (11)	Bocche di Cattaro, Cepeliza F., F. Gliuta, Gradiosoita F., Gutdich F., Lago di Scutari, Scgiupa F., Stotti Lago, Trebiscgniza F., Zetta F., Zoga F.
Hodonimi (0)	-
Oikonimi (78)	Antivari, Bani, Baorcino, Bielize inf., Bielize sup., Bielopavlovichi, Bilechie, Bolovichi, Brochianaz, Brochiza, Budva, Castel. Novo, Cattaro, Cevo, Crivoscia, Cucci, Dobrota, Duba (2x), Dunavi, Gliubovo, Gluhi do, Grab, Gregusce, Grudda, Gugne, Gutigna, Jargnine, Jaseniza, Jednosici, Limgnane, Lippa, Maine, Marzine, Miculichi, Moccichi, Monastier (3x), Moracevo, Nichscichi, Obod, Odrinichi, Onogoscglie, Osegoviza, Parciagne, Pastrovicchi, Pechilegi, Perasto, Piperi, Pobori, Pliescevez, Plocize, Prievor, Risano, Rovine, Sagaraz, Scgiabak, Scgiupa, Slimniza, Sottonichi, Spic, Spuseg, Stolivo, Straucia, Sugliut, Tarnoviza, Teodo, Trebigne, Uble, Vaceglie, Vattasi, Velestevo, Vilussa, Vodovaglie, Zarniza, Zerniza, Zecglici, Zettigna, Zuza, Zuzke
Oronimi (2)	Monti Subzi, M. Ostrog
Regionimi (5)	Clementi, Herzegovina Superiore, Montenero, Rudine, Zenta Inferiore
Teritorionimi (15)	Babena, Catene, C. Ostro, Dogna Gora, Dolcigno Vecchio, I. Molunta, Molunta inf., Molunta sup., P. o Antivari, Poglianne Biele, P. Rose, Rovine d'Asorivio, S. Arcangelo Scoglio, Saxa Cadmea, Vitagliena

Karta 8. Španjolska u geografskome priručniku Vicka Marije Volantija (1694)

Tekst o Slavoniji u geografskome priručniku Vicka Marije Volantija (1694)

Hidronimi - Zbirna tablica

Tekućice* (49)	Barsctanik ¹ (2, 3, 4, 6), Bojanna ² (1, 2, 4), Bosna (2), Buna (1, 2, 3, 4, 6), Buniza (2, 4, 6), Cepeliza (4, 7), Clausala (2, 4), Colubra (2), Crupa (1, 2, 3, 4, 6), Danubio ³ (1, 2), Dravus ⁴ (1, 2), Drilo (1), Drino ⁵ (<i>Drina</i> 1, 2), Drino (<i>Drim</i> 1, 2, 4), Drino bianco (2, 4), Drino Nero (2, 4), Gliuta (1, 2, 3, 4, 5, 7), Gradiosoita (7), Gutdich (7), Ibar (1, 2), Kabiak (6), Lasva (2), Loga (1), Marifeli (2), Misra (2), Moraccia (2, 4), Morava (1, 2), Narenta ⁶ (1, 2, 3, 4), Norin (1, 2, 3, 4), Ombla (1, 2, 3, 4, 5, 6), Oriundo (2, 4), Radima (2, 4), Radobugla (4, 6), Rasca (1, 2), Rama (1, 2, 4), Rava (2), Savo ⁷ (1, 2), Segiabiak (4), Segiupa (4, 7), Tara (2), Temez (2), Titius (1), Trebisgniza (1, 2, 3, 4, 6, 7), Verbas ⁸ (1, 2, 3, 4, 6), Visseva (2), Zetta (1, 2, 4, 7), Zettigna ⁹ (1, 2, 3, 4), Zoga (2, 4, 7), Zuza (2)
Zaljevi (9)	Bocche di Cattaro ¹⁰ (1, 2, 3, 4, 5, 7), Bocche di Narenta (2, 5), Dolli (3, 4, 5), Malfi (2, 4, 5), Mladine (1, 3, 6), Mare piccolo di Stagno ¹¹ (2, 3, 4, 5, 6), Obod (3), Saline (2, 3, 6), Slano (2, 3, 4, 5)
Jezera (9)	Jezera (4), Lago ¹² (1, 2, 5, 6), Lago di Popovo (4), Lago di Scardona (4), Lago di Scutari ¹³ (1, 2, 3, 4, 7), Lago Lenga (3), Lago Rastovo ¹⁴ (2, 4), Lago Saschero (1, 2, 3, 4, 6), Stotti Lago (2, 4, 7)
Ostalo (4)	Fonte di Drino (1), Paludi (2, 3, 6), Pantani (2), Starne loque (4)

Napomena: u zagradi iza samoga toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

* Za većinu se tekućica na kartama koristi kratica *F.* (*fiume* tal. rijeka), upisana uz ime tekućice. Ta je kratica kod pojedinih tekućica, na istoj karti, upisana prije njenoga imena, a kod nekih iza imena. Izuzetak su karta br. 3, na kojem je kratica *F.* upisana iza svih imena tekućica i karta br. 5, na kojoj je upisana ispred svih imena. Inače, puna je riječ *Fiume* upisana jedino je uz imena Dunava (*Danubio*) i Drine (*Drino*) na karti br. 1.

¹ *Baersctenik* na karti br. 2, *Barsctenik* na kartama br. 4 i 6

² *Bojana* na karti br. 1

³ *Danubius F. seu Ister* na karti br. 1

⁴ *Dravo* na karti br. 2

⁵ *Drinon* na karti br. 1

⁶ *Narente* na karti br. 4

⁷ Na karti br. 1 Sava nije označena jedinstvenim hidronimom, nego je za donji tok upisan pojam *Savus Inferior*, a za gornji *Savus Superior*

⁸ *Verbas* na karti br. 4

⁹ *Zettina* na karti br. 1

¹⁰ *Boccha di Cattaro* na karti br. 1

¹¹ *Piccol mare di Stagno* na karti br. 3

¹² Na karti br. 1, 5 i 6 na Mljetu, na karti br. 2 pod dva toponima na Mljetu i otoku Korčuli

¹³ U obliku *Lago Scutari* na karti br. 3

¹⁴ *Lago Rustoo* na karti br. 4

Hodonimi - Zbirna tablica

Ceste (2)	Vestigia della strada militare ¹ (2, 4), Via Ignatia vestigia ² (1, 2, 4)
Ostalo (1)	Ponte (6)

Napomena: u zagradi iza samog toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

¹ na karti br. 4 *C. via militi vestig*

² na karti br. 2 *Via ignatia, nunc ejus vestigia*, a na karti br. 4 *Via ignatia vestigia*

Oikonimi - Zbirna tablica

Na području Dubrovačke Republike (79)	Babinopoglie (1, 2, 3), Bani (3, 7), Barsecine (3, 4, 6), Beirgat ¹ (3, 4, 6), Blatto (5, 6), Borie (4), Bosanca (3, 4, 5, 6), Breno (2, 3), Brochiza (3, 7), Brozze (1), Canesa ² (3, 4, 6), Cepicuchie (3, 6), Cliscevo (3, 4, 6), Comolaz (6), Conta (3), Coritta (6), Cosarni do (6), C. Stagno ³ (2, 3, 4, 5, 6), Cuvnani (3), Danciagne (6), Dolli (1, 2, 6), Duba ⁴ (1, 3, 4, 6, 7), Dubraviza (3, 6), Dunavi (3, 4, 7), Epidauro ⁵ (1, 2, 3, 5, 6), Gionchetto ⁶ (1, 3, 4, 5, 6), Giuliana (4), Gliubak (3, 6), Gromaccia (3, 6), Grudda (3, 4, 7), Gugne (3), Hodiglie (6), Imotiza (1, 2, 3, 4, 6), Jaseniza (3, 4, 7), Lisaz (3, 4, 6), Losiza (4, 6), Majcovi (3, 6), Malfi (6), Maranovici (6), Marcevo (3, 6), Marzine (3, 4, 7), Miculichi (3, 7), Moccichi (3, 4, 7), Molni (6), Mravignaz (3, 6), Ocucglie (6), Orebici (6), Oscoruscno (6), Oseglie (1), Osonik (1, 2, 3, 4, 6), Petrovoselo ⁷ (3, 6), Plocize (3, 4, 7), Podgoraz (1, 3, 4, 6), Podimoc (3, 4, 6), Podgolabignaz (6), Ponique (6), Postragne (4, 6), Prosore (6), Ragusa (1), Rudine (1, 4), Sabirgne (6), Sascamen (6), Scedriza (6), Slano (1, 2, 3, 6), Smocovgliani (3, 4, 6), Smoquina (2, 3, 4, 6), Straucia (3, 4, 7), Stuppa (3, 4, 6), Tarnovaz (3, 4, 6), Tocionik (3, 6), Topollo (3, 4, 6), Uscglie (3, 4, 6), Valdenoce (3, 4, 6), Vattasi (3, 7), Vigan (4), Visociani (4, 6), Vitagliena ⁸ (1, 2, 3, 4, 5), Vodovaglie (3, 7), Vrucisa (4)
---------------------------------------	--

Izvan Dubrovačke Republike (296)	<p>Aimota⁹ (1, 2, 3, 4, 6), Albanopoli (3), Almisa (1, 2, 4, 5), Anki (2), Antipari (2), Antivari¹⁰ (1, 2, 3, 4, 7), Archivari (3), Arki (2), Bagna Luciza (1), Baorcino (3, 4, 7), Barka (2), Barsetenik (1), Belgradi (2), Beola (2), Biedgna (4), Bielin Do¹¹ (2, 3, 4, 6), Bielize¹² (3, 4, 7), Bielopavlovi¹³ (1, 3, 4, 7), Bilechie¹⁴ (1), Bilechie¹⁵ (1, 2, 3, 4, 7), Bilosbje (2), Blagaj¹⁶ (1, 2, 4), Blatto¹⁷ (1, 5), Bolchova (2), Bolovichi (2, 3, 4, 7), Bradina (4), Branuir¹⁸ (2, 4), Braz (2), Breztolaz (4), Brochianaz¹⁹ (2, 3, 7), Brokno²⁰ (1, 3, 6), Budva²¹ (1, 2, 3, 4, 5, 7), Camneniza (2), Casiaki (2), Casra (2), Cataze (2, 4), Cattaro²² (1, 2, 3, 4, 5, 7), Cavaz (2, 4), C. Corzela²³ (2, 5), Cepac (2, 4), Cepeliza (2), Cepotiza (4), Cevo²⁴ (2, 3, 4, 7), Cezza (2), C. Gugna²⁵ (3, 7), Chaez (2), Chelebi (2), Chirocari (2), Cifaleon²⁶ (2, 4), Claz (2), Clek (3, 6), Clementi²⁷ (1, 2, 3, 4), Clobuk (3), C. Lodi (2, 5), Cluzi (2, 4), C. Novo²⁸ (1, 2, 3, 4, 7), Co Ascrivium (4), Cogniza (2), Columbog (2), Copagnik (2), Corienici (3), Coza (2, 4), Cresevo (2), Crivoscia (3, 4, 7), Croja (1, 2, 3), Cucci²⁹ (1, 2, 3, 4, 7), Cumirza (2), Cuti (3, 6), Czarno (2), Dagrio (2, 4), Diuno³⁰ (2, 4), Dobar (2), Dobri Do³¹ (2, 3, 4, 6), Dobrota (3, 4, 7), Doclea (1), Dolazi (2, 4), Dolcigno (1, 3, 5), Dovo (2), Dracevo (1, 2, 3, 4, 6), Drinasto (2, 4), Drinavar³² (2), Drino (2), Drobacz (2), Duba (4, 7), Duba Gorgna (3), Dubgliani (2), Dubraviza (4), Dulachi (4), Durazzo (1, 2, 3, 4), Dvarniza (3, 6), Dviza (1), Ecore (2), Ersech (2), Ersemlo (2), Furno (2, 4), Fosa (2), Gabella³³ (1, 2, 4, 6), Galichi (4), Galombetz (2), Garmagnane³⁴ (3, 6), Giren (2), Gliubovo (3, 4, 7), Gluhi do³⁵ (2, 3, 7), Gomigliani (3, 4), Goranni (1, 4), Grab³⁶ (1, 2, 3, 4, 7), Grachevo (2), Gradaz³⁷ (1, 2, 3, 4, 6), Grahovo³⁸ (1, 2, 3, 4), Gregori (2), Gregusce (1, 2, 3, 4, 7), Gutigna³⁹ (2, 4, 7), Ibar (2), Ilaca (3), Jednosici⁴⁰ (1, 3, 7), Julich (2), Kararsebes (2), Kavagliari (1, 6), Kelpen (2), Klutot (2), Kogniz⁴¹ (1, 2, 4), Ladineuo (2), Limgnane⁴² (2, 3, 4, 7), Lipa (1, 3, 4, 7), Lisro (2), Lombarda (1), Luevie (2), Magolay (2), Maine (3, 7), Makarska⁴³ (2, 3, 4), Medin (2), Mesesomlo (2), Metkovich⁴⁴ (1, 2, 3, 6), Mihajlovich (2), Milesceve (2), Miranovich⁴⁵ (2, 3, 4, 6), Monastier⁴⁶ (1, 2, 3, 4, 6), Moracevo (2, 4, 7), Mostar⁴⁷ (2, 4, 6), Narenta (3, 4, 6), Nesinko (4), Nikscichi⁴⁸ (1, 4, 7), Notharis (2), Novenmont (2), Novi Pazar⁴⁹ (1, 2, 4), Nurgag (2), Obod (3, 4, 7), Odrinichi (1, 3, 4, 7), Onogoscglie⁵⁰ (1, 2, 3, 4, 7), Opus⁵¹ (1, 6), Orah⁵² (1, 2, 3, 4, 6), Osegneviza⁵³ (3, 7), Osin (4), Parciagne (7), Pardagi (2), Parechin (2), Pastovicchi⁵⁴ (2, 3, 4, 7), Pedit (2), Pekilagi⁵⁵ (2, 7), Perasto (1, 3, 4, 7), Perdoniza⁵⁶ (2, 4), Pesra (2), Piperi (2, 3, 4, 7), Pistrina (1, 2), Piva (2), Pliescevo⁵⁷ (2, 3, 4, 7), Pobori (7), Pogliane (1), Poglize (1, 3, 4, 6), Polize (3), Prachia (2), Prapratno (2, 3), Predio (2, 4), Prespa (2), Prievor (2, 3, 4, 7), Primone (4), Prisoje (4), Pristina (2), Ramenbiar (2), Rauno (3, 6), Ravaglieri (3), Risano (1, 3, 4, 7), Rocha (2), Rosuna (2), Rovine (7), Ruscko (2), Saba (2), Sabacz (2), Sabagni (2), Sagaraz (1, 3, 4, 7), Sagora (1, 2, 3, 4, 6), Salatina (2), Salona (1, 2, 4, 5), Samandria (2), Sar (2), Sarato (2), Sascegiablie⁵⁸ (1, 2, 3, 4, 6), Sastrog⁵⁹ (1, 3, 4, 6), Savala (3, 6), Scardona (1, 2, 5), Scgiabiza⁶⁰ (2, 4), Scgiupa (7), S. Croce (3), Scutari (1, 2, 4), Sebenico (1), Sebenit (2), Seburad (2), Sedlari (3, 6), Segiabak⁶¹ (2, 7), Semandrie (2), Semlin (2), S. Giorgi (1, 2), Siaban (2), Sinit (2), Siza (2), Slano (1, 2, 3, 4, 6), Slatina (2), Slimniza (2, 3, 4, 7), Slivno (3, 6), Sottonichi⁶² (2, 3, 4, 7), Spalato (1, 2, 4, 5), Spasro (2), Spic (4, 7), Spusg⁶³ (4, 7), Stolaz (2, 4), Stolivo (7), Strasa (2), Subzi (1), Sudeniza (4), Sugliut (7), Sumavez (2), Svevine (4), Svitava (1, 2, 3, 4, 6), Svonik (2), Talasera (1), Targine (2, 3, 4, 7), Tarnoviza (2, 3, 4, 7), Techia (2), Temesvar (2), Teodo (7), Tergoroski (4), Tiessin (2), Tirzacum (2), Tochia (2), Tolezok (2), Tolle (2), Trau (1, 2, 4, 5), Traunich (2), Trau vecchio (2, 5), Tre pozzi (1), Trebigne⁶⁴ (1, 2, 3, 7), Trebiscenze⁶⁵ (3, 6), Turcovich⁶⁶ (2, 3, 4, 6), Tusri (2), Uble (2, 3, 4, 7), Urotaz (2), Uscana (2, 4), Uscopic (3, 4, 6), Uttovo (1, 3, 6), Vaceglie⁶⁷ (3, 4, 7), Valescra (3), Vallona (3), Var (2), Vardiscete⁶⁸ (1, 2, 3, 4, 6), Varsno (3), Veglia meghia⁶⁹ (2, 3, 4, 6), Velestevo⁷⁰ (1, 3, 4, 7), Veliciani⁷¹ (2, 4), Vendenis (2), Vergoraz (4), Vergorosi (2), Veselin (2), Vietarnik (1, 3, 4, 6), Vilussa (3, 7), Viminatio (2), Vlaska (4), Vrabaz (4), Vrucovaz (2), Vulahi (4), Xiran (2), Zarina (1), Zarniza (2, 4, 7), Zarvenik (2), Zebernik (2), Zeglici (2, 4, 7), Zelizniza (2), Zenderin (2), Zenobit (2), Zerniza (7), Zettina⁷² (2, 4), Zetigne⁷³ (2, 3, 7), Zuchich (2), Zucvernik (2, 4), Zuza (7), Zuzke⁷⁴ (1, 2, 3, 4, 7)</p>
-------------------------------------	--

Napomena: u zagradi iza samoga toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

¹ na karti br. 4 *Bergat*, a na karti br. 6 *Bergato*

² na karti br. 4 *Cannosa*, a na karti br. 6 *Canosa*

³ na karti br. 3 *Stagno*

⁴ na karti br. 1 i 6 na Pelješcu, na karti br. 3 i 7 u Konavlima, a na karti br. 4 na Pelješcu i u

Konavlima

⁵ na karti br. 2 *C. Epidauro*, a na karti br. 5 *Col. Epidauro*

⁶ na karti br. 4 *Gioschetto*

⁷ na karti br. 6 *Petrovo selo*

⁸ na karti br. 1 *Vitaglina*

⁹ na karti br. 1 *Imoki*, a na kartama br. 3 i 6 *Imoci*

¹⁰ na karti br. 2 *Antivari Port.*, a na karti br. 3 *Antivarini*

¹¹ na karti br. 4 upisan dva puta: jedanput na desnoj, a drugi put na lijevoj obali Trebišnice

¹² na karti br. upisana su dva naselja: *Bielize inf.* i *Bielize sup.*

¹³ na karti br. 3 *C. Bielopavlovichi*, a na karti br. 4 *Bielopavlonik*, a na karti br. 7 *Bielopavlovichi*

¹⁴ u pokrajini Tribunio, u blizini izvora Bune

¹⁵ na karti br. 1 *Bilechia*

¹⁶ na karti br. 2 pod nazivom *Blagas* (dok je sam Blagaj upisan na izvoru Neretve), na karti br.

4 *Blagas*

¹⁷ na istoj se karti nailazi na sva oikonima na otoku Korčuli

¹⁸ na karti br. 2 *Branido*

¹⁹ na karti br. 3 *Brocniaz*

²⁰ na karti br. 3 *Brochna*, a na karti br. 6 *Brochno*

²¹ na karti br. 2 pod nazivom *Budua*

²² na kartama br. 2 i 3 *Cataro*

²³ na karti br. 5 *C. Corgola*

²⁴ na karti br. 3 *C. Cevo*

²⁵ na karti br. 7 *Gugne*

²⁶ na karti br. 4 *Citafalcon*

²⁷ na karti br. 3 *C. Clementi*

²⁸ na karti br. 3 *Castel novo*, na karti br. 4 *Castel Nuovo*, a na karti br. 7 *Castel. Novo*

²⁹ na karti br. 3 *C. Cucci*

³⁰ na karti br. 4 *Duono*

³¹ na kartama br. 3 i 6 *Dobrij Do*

³² upisan dva puta: na desnoj obali Save i na desnoj obali Drine

³³ na karti br. 4 upisan dva puta: na lijevoj i desnoj obali Neretve

³⁴ na karti br. 6 *Garmagnani*

³⁵ na karti br. 3 *Gluhi Do*

³⁶ na kartama br. 1, 3 i 7 na području Crne Gore (Zenta), a na kartama br. 2 i 4 upisan po dva puta (na području Tribunia i Zente)

³⁷ na karti br. 1 upisan tri puta (Makarsko primorje, gornji tok Neretve, izvor Bune) na karti br. 2 samo u Makarskom primorju, na kartama br. 3 i 6 upisan dva puta (Makarsko primorje, izvor Bune), a na karti br. 4 samo kod izvora Bune

³⁸ na karti br. 4 *Grakovo*

³⁹ na karti br. 4 *Gutigne*

⁴⁰ na karti br. 1 *Jednosci*

⁴¹ na karti br. 2 *Cogniz*

⁴² na karti br. 3 *Limagna*

⁴³ na karti br. 3 *Maccarssca*, a na karti br. 4 *Makarsca*

⁴⁴ na kartama br. 2 i 6 *Metcovichi*

⁴⁵ na karti br. 6 *Miranovici*

⁴⁶ na karti br.1 upisan kao *Manastier* tri puta (u gornjem toku Tebišnice, južno od ponora Trebišnice, gornji tok Drila), na karti br. 2 u Crnoj Gori, na karti br. 3 tri puta (u gornjem i donjem toku Zettine, u Lughu), na karti br. 4 dva puta (gornji tok Trebišnice, Crna Gora), na karti br. 6 u Lughu, a na karti br. 7 tri puta (Crna Gora, gornji tok Zettine, gornji tok Trebišnice)

⁴⁷ na karti br. 6 *C. Mostar*

⁴⁸ na karti br. 7 *Nichscichi*

⁴⁹ na karti br. 4 *Neves Pazar*

⁵⁰ na karti br. 1 *Onogoseglie*, a na karti br. 4 *Onogosche*

⁵¹ na karti br. 6 *Opus forte*

⁵² na karti br. 2 upisan i drugi put i to u blizini izvora Trebišnice

⁵³ na karti br. 7 *Osegoviza*

⁵⁴ na karti br. 4 *Pastrovichi*

⁵⁵ na karti br. 7 *Pechilegi*

⁵⁶ na karti br. 4 *Pordoriza*

⁵⁷ na karti br. 3 *Pgliscevaz*, na karti br. 4 *Pliescevo*, a na karti br. 7 *Pliescevoz*

⁵⁸ na karti br. 1 *Sasgiablie*

⁵⁹ na karti br. 1 *Saostrogh*

⁶⁰ na karti br. 4 upisana dva puta između donjega toka Trebišnice i gornjega toka Radime

⁶¹ na karti br. 7 *Scgiabak*

⁶² na karti br. 3 *Sotonichi*

⁶³ na karti br. 7. *Spuscg*

⁶⁴ na karti br. 2 i 3 *C. Trebigne*

⁶⁵ na karti br. 6 *Trebiscgniza*

⁶⁶ na karti br. 4 *Turchevici*

⁶⁷ na karti br. 3 *Varceglie*

⁶⁸ na karti br. 1 *Bardiscte*, na karti br. 3 *Vardisce*, a na karti br. 4 *Vardisete*

⁶⁹ na karti br. 4 i 6 *Veglia meglia*

⁷⁰ na karti br. 1 *Velestovo*, a na karti br. 3 *Velesctevo*

⁷¹ između Bune i Trebišnice, a na karti br. 4 upisana još jednom i to sjeverno od Trebišnice (kod Dračeva)

⁷² na karti br. 4 *Zettigna*

⁷³ na karti br. 3 *C. Zetigna*, a na karti br. 7 *Zettigna*

⁷⁴ na karti br. 3 *Zuzka*

Oronimi - Zbirna tablica

Na području Dubrovačke Republike (2)	Bosanca M. (6), Monte Nero (na Pelješcu - 3, 6)
Izvan Dubrovačke Republike (11)	Gerauny Montes (1,2), M. Cam (3, 4, 6), Miedena Glava (2, 4), Monte Negro ¹ (1, 2), Montirubzi ² (4, 7), Morine (2), M. Ostrog (2, 3, 4, 7), M. Pogaccia (1, 2, 3, 4, 6), M. Trussina (4), Subacke Planine (1), Scardo M. (2)

Napomena: u zagradi iza samoga toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

¹ na karti br. 2 *Monte Nero*

² na karti br. 7 *Monti Subzi*

Regionimi - Zbirna tablica

Na području Dubrovačke Republike (5)	Canali ¹ (1, 2, 4, 5), Dalmazia ² (3, 6), Lirico (6), Primorje ³ (1, 2, 3, 4, 5, 6), R. Ragusa ⁴ (2, 3, 4, 5, 6)
Izvan Dubrovačke Republike (23)	Albania (2, 3), Bosnia ⁵ (1, 2, 3), Bulgaria (1), Chelmo ⁶ (1, 2, 4, 6), Croazia (1, 3), Clementi (7), Dardani (1), Dolcigno (2, 4), Ducato di S. Sabba ora ⁷ (2, 4), Herzegovina ⁸ (1, 2, 4, 7), Liburni (1), Lugh ⁹ (1, 2, 3, 4, 6), Macedonia (1, 2), Montenegro ¹⁰ (3, 4, 7), Morine (4), Rascia ¹¹ (1, 2), Rudine (1, 2, 3, 7), Serviani ¹² (1, 2, 3), Topliza (2), Tribunia (4), Tribuhio (2, 4), Tribunio Supr. (2), Zenta ¹³ (1, 2, 4, 7)

Napomena: u zagradi iza samoga toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

¹ na karti br. 2 *Ccanali*

² na karti br. 3 u obliku *Dalmazia Liria*, a obuhvaća Makarsko primorje, deltu Neretve, Dubrovačku Republiku i zaleđe Boke kotorske; na karti br. 6 obuhvaća Makarsko primorje, deltu Neretve i Dubrovačku Republiku do Konavala

³ na kartama br. 2, 4 i 6 u obliku *Primorie*

⁴ na karti br. 3 u obliku *R. Ragusa*, a na karti br. 5 *Ce. Rep. Ragusa*

⁵ na kart br. 1 *Bosnia Pars*

⁶ na karti br. 2 u obliku *Chelmo*, na karti br. 4 *Cheimo Cont.*, a na karti br. 6 *Contado di Chelmo*

⁷ na karti br. 4 *Ora Ducato di S. Sabba olim*

⁸ na karti br. 2 Hercegovina je podijeljena na donju (*Herzegovina Inferiore*) i gornju (*Herzegovina Superiore*), kao i karti br. 4 (*Herzegovina sup.* i *Provin. Herzegovina inf.*), dok je na karti br. 7 upisana samo *Herzegovina Superiore*

⁹ na karti br. 4 *Lug*

¹⁰ na karti br. 4 u obliku *Monte Negro*, a na karti br. 7 *Montenero*

¹¹ na kart br. 2 u obliku *Regno di Rascia*

¹² na karti br. 3 u obliku *Servia*

¹³ na karti br. 4 podijeljena na gornju (*Zenta superiore*) i donju (*Zenta inferiore*), dok je na karti br. 7 upisana samo *Zenta Inferiore*

Teritorionimi - Zbirna tablica

Na području Dubrovačke Republike (98)	Babinopoglie (5, 6), Bielaz ¹ (1, 2, 3, 5), Blatto (3), Borie (6), Breno (1, 4, 5, 6), Briesta (6), C. Cumano (1, 2, 4, 5), C. del mar grande (3), C. di Ponta (6), Cerviniza (3), C. Grongo (1, 2, 3, 5, 6), Corieri (3), C. Ostro (7), C. Pelegrin (6), Cruciza (3, 6), Dignac (6), Dogna Gora (1, 3, 4, 7), Fcedriza (3), Glavoctti (1), Gravosa ² (1, 3, 4, 5, 6), I. Bobara ³ (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Calamotta ⁴ (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Copis ⁵ (2, 3, 5), I. Croma ⁶ (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Daxa ⁷ (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Giupana ⁸ (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Lagosta (1, 2, 3, 4, 5), I. Marciara ⁹ (2, 3, 4), I. Masliniza ¹⁰ (1, 3, 5), I. Media (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Meleda ¹¹ (2, 3, 4, 5, 6), I. Mercana ¹² (1, 2, 3, 4, 5, 6), I. Molunta ¹³ (3, 4, 5, 7), I. Pettini ¹⁴ (2, 4, 5, 6), I. Priestap (3), I. Rudda (6), I. S. Pietro ¹⁵ (3, 4), Lastovska (1, 3, 6), Lenga (6), Luka (4, 6), Madonna delle Dence (6), Molini (6), Molunta (1, 2), Molunta inf. (4, 7), Molunta sup. (4, 7), Narpote (6), Obod (3, 6), Olim Saxa Cadmi (4), Olipa (1), P. Camare (6), P. Corita (3), P. Crisize (3, 6), P. Dolli (6), Pen. Brozze ¹⁶ (2, 3, 4, 6), P. Epidauro ¹⁷ (4, 6), Petrovaz (3, 6), P. Giuliana (2, 3, 4, 5, 6), P. Loqua (3), P. Malfi (6), P. Molunta ¹⁸ (2, 3, 5), Ponique (4), P. Palazzo ¹⁹ (2, 3, 5, 6), P. Palma (6), P. Polace (3), Polize (3), Prapanta ²⁰ (4, 6), Prek (1, 6), Priesca (2, 3, 5), Promont. Lapad ²¹ (1, 2, 3, 4, 5, 6), P. Prosora (3, 6), P. Sapaniza ²² (3, 6), P. Slano (6), P. Sorra (3, 6), P. S. Pietro (3), P. S. Rosario ²³ (2, 3, 4), P. Tarpagn ²⁴ (2, 3, 4, 5), P. Vixagraz (3), P. Vranichi (3), P. Zarquiza (6), Sabioncello Ponta ²⁵ (1, 2, 3, 4, 5, 6), Saclipito (3), Saclopniza (3, 6), Saline (1, 4), Saplnara (1, 3, 6), Saxa Cadmea (1, 3, 7), S. Biagio (4, 6), Scogli Lagostani ²⁶ (2, 3, 5, 6), Secche (4), S. Elia (3), S. Giorgio (3), S. Pietro (3), S. S. Andrea ²⁷ (1, 2, 3, 4, 5, 6), S. Jakglian ²⁸ (1, 6), S. Martino (6), Srebarno (6), S. Sciusciaz ²⁹ (1, 2, 5), Tarstenik (6), Vitagliena (7)
Izvan Dubrovačke Republike (43)	Babena (7), Borovaz (2, 4), Biele Poglianne ³⁰ (2, 3, 4), Carboni (2, 3, 4, 5), Catene (7), I. Corfu ³¹ (2, 4, 5), I. Corzola ³² (1, 2, 3, 4, 5, 6), C. Rascnik (6), Cosier ³³ (6), Diomedis Promontorium ³⁴ (1, 2, 5), Dolcigno nuovo (2), Dolcigno vecchio ³⁵ (2, 7), Galiciav (6), Guardia di Barca (2), I. Brazza (1, 2, 3, 4, 5), I. Bua (1, 2, 4, 5), I. Lesina (1, 2, 3, 4, 5), I. Lissa (1, 2, 4, 5), I. Sason (1, 2, 4, 5), I. Sciolta ³⁶ (1, 2, 4, 5), I. S. Clemente ³⁷ (2, 4), I. Zuri (1), Lombarda (6), Osin (2, 3, 6), Piano di Gabella (3, 6), Piano di Gliubigne (1, 2, 4), Piano di Gliubomir (2, 4), Piano di Popovo ³⁸ (1, 3, 4, 6), Piano di Trebigne (3, 4), Plani dolli (4), P.o Antivari (7), Popovo (2), Porto de Ragusei (1, 2, 4), P. Reale (6), P. Rosse ³⁹ (2, 3, 4, 5, 7), Rovine d'Asorivio (7), S. Arcangelo ⁴⁰ (2, 7), Torcela (1, 2, 4), Tre Sorelle (6), Valescra (2), Vergorati (4), Vidovo Polie ⁴¹ (2, 4), Ulog (4)

Napomena: u zagradi iza samoga toponima označeni su brojevi karata na kojima je upisan.

¹ na karti br. 2 *I. Bielaz*, a na karti br. 5 *Sc. Bielaz*

² na karti br. 3 *P. Gravosa*, na karti br. 5 *Gravesa*, a na karti br. 6 *P. Gravesa*

³ na karti br. 1 *S. Bobara*, a na karti br. 5 *Sc. Bobara*

⁴ na karti br. 4 *Calamotta*

⁵ na karti br. 3 *Copis*

⁶ na karti br. 1 *S. Lacroma*, a na karti br. 2 *I. Groma*

⁷ na karti br. 1 i 5 *S. Daxa*, a na kart br. 2 *Daxa*

⁸ na karti br. 6 *I. Jupana*

⁹ na karti br. 2 i 5 *Marciara*

¹⁰ na karti br. 3 *Masliniza*, a na karti br. 5 *Sc. Masliniza*

¹¹ na kartama br. 3 i 5. *I. Melada*

¹² na karti br. 1 *S. Mercana*, na karti br. 5 *Sc. Mercana*, a na karti br. 6 *I. Mercana*

¹³ na karti br. 4 *S. Molunta*

¹⁴ na karti br. 4 *Pettini*, a na karti br. 5 *Sc. Pettini*

¹⁵ na karti br. 4 *S. S. Pietro*, a na karti br. 6 *S. Pietro*

- ¹⁶ na karti br. 3 i 6 *Penis. Brozze*
¹⁷ na karti br. 6 *Penis. Epidauro*
¹⁸ na karti br. 5 dva puta upisan
¹⁹ na karti br. 6 *P. Palazzi*
²⁰ na karti br. 6 *Prapratna*
²¹ na karti br. 1 *Lapad*, a na karti br. 3 *P. Lapad*, a na karti br. 4 *Prom. Lapad*
²² na karti br. 6 *P. Sapaviza*
²³ na karti br. 2 *Rose*, a na karti br. 3 *P. S. S. Rosario*
²⁴ na karti br. 3 *P. Tarpagne*, na karti br. 4 *P. Tarpagn*, a na karti br. 5 *Tarpagn*
²⁵ na karti br. 2 *Pen. Sabioncello* i *P. Ponta*, na karti br. 3 *Penisola Sabioncello* i *Penis. Ponta*,
na karti br. 5 također je upisan i pojam *P. Ponta*, a na karti br. 6 *Penisola Ponta*
²⁶ na karti br. 2 *Scogli di Lagosta*, a na karti br. 3 *S. Lagostani*
²⁷ na karti br. 2 *S. Andrea*, na kartama br. 3 i 6 *I. S. Andrea*, a na karti br. 5 *Sc. S. Andrea*
²⁸ na karti br. 6 *Jaklian*
²⁹ na karti br. 2 *I. Sciusciaz*, a na karti br. 5 *Sc. Sciusciaz*
³⁰ na kartama br. 2 i 7 *Poglianne biele*, a na karti br. 4 *Poglianne bjela*
³¹ na karti br. 2 *Corfu Isola*, a na karti br. 5 *Corfu I.*
³² na karti br. 1 *I. Curzola*, na kart br. 4 *I. Corciola*, na karti br. 5 *I. Corzola*, , a na kart br. 6
Corzola I.
³³ upisan dva puta
³⁴ na karti br. 2 *Promontorio di Diomede*, a na kart br. 5 *Promont. di Diomede*
³⁵ na karti br. 2 *Dolcigno Vecchio*
³⁶ na karti br. 5 *Sciolta*
³⁷ na karti br. 4 *S. S. Clemente*
³⁸ na karti br. 4 *Popovo*
³⁹ na karti br. 3 istim je toponimom označen i jedan od rtova na Lastovu
⁴⁰ na karti br. 7 *S. Arcangelo Scoglio*
⁴¹ na karti br. 4 *Vidovo Pogle*

RAGUSAN CARTOGRAPHY OF THE CLOSE OF THE SEVENTEENTH CENTURY

STJEPAN ČOSIĆ AND NIKOLA GLAMUZINA

Summary

The article examines the context of the origin, authorship and content of cartographic and geographic sources of Dubrovnik provenance, which include manuscript works from a roughly same period, end of the seventeenth century, when the political situation in South-East Europe witnessed a radical change. Dubrovnik Republic showed little interest in making and editing maps of its own territory whereby potential invaders might gain access to 'local knowledge'. That explains why there were no official cartographers or cartographic workshops in Dubrovnik.

The manuscript geographic manual of Europe from 1694, kept at the Institute for Historical Sciences HAZU in Dubrovnik, draws upon the already anachronistic Ptolemaic tradition, as a concise compilation of popular works of similar nature. Seven maps of the Dubrovnik Republic and hinterland are also the fruit of the Late-Humanistic perceptions of the local amateur 'school'. The maps are not based on accurate survey or mathematical calculation (cartographic coordinates, projections and scales), and their authors should probably be sought among the Republic inner circle officials. As the maps were used for internal purposes, their multiplication was not considered. The content of the maps, clearly drawn boundaries and a multitude of place names may lead to an assumption that they were made at the time of the Carlowitz Treaty in 1699, when the Ragusan diplomacy battled vigorously for a continuous border with the Ottoman Empire in the hinterland. Although Ragusan maps cannot compare technically with the printed works of the famous contemporaries, the representation of the Republic's inner area and the immediate hinterland in some of its elements (a

vast array of place names, hydrographic network and coastline) by far surpass the works of the famous cartographers. Considering that the maps are not based on field survey, the presentation of the wider hinterland features numerous distortions and serious errors in the plotting of toponyms, yet whose impressive number remains a cartographic novelty.

